

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Lýdie Novotná

Vnímání smyslu života adolescenty v diagnostickém ústavu

Perception of the meaning of life by adolescents placed in diagnostic
institution

Praha 2019

Vedoucí práce: doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 30. července 2019

.....

Jméno a příjmení

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce za rady, které mi při vedení této práce poskytl. Také děkuji Diagnostickému ústavu pro mládež v Praze, za umožnění mého výzkumu v jejich instituci a za jejich vstřícný přístup. Nemenší poděkování patří mé rodině, která mi byla při psaní oporou.

Klíčová slova

Adolescent, Diagnostický ústav, Smysl života, Logoterapie, Životní hodnoty

Key words:

Adolescent, Diagnostic institution, Meaning of life, Logotherapy, Life's values

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce pojednává o vnímání smysluplnosti života adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu. Hlavním cílem práce je zjistit, v jaké míře vnímají tito chlapci svůj život jako naplněný nějakým smyslem a porovnání s mírou vnímání smysluplnosti životů adolescentních chlapců, kteří v ústavní péči nebyli a nejsou. Práce se zaměřuje především na otázky rozdílů a shody ve vnímání smyslu života a jeho hodnot a případnou možnost využití existenciální sociální práce při práci s adolescenty umístěnými v ústavním zařízení. První část práce je věnována teoretickému základu. Druhá část je věnována samotnému výzkumu, který byl proveden pomocí logo-testu a polostrukturovaného rozhovoru, tedy jak kvantitativní, tak i kvalitativní metodou.

Abstract (in English):

The bachelor's thesis concerns how adolescent boys placed in diagnostic institution perceive the meaning of life. The main aim of this work is to discover to which extent these boys perceive their life as fulfilled in contrast to boys who have never been in institutional care. The work focuses mainly on how their perception of the meaning of life and the life values differ or match and on the potential possibility to use existential social work when working with adolescents placed in the institutional facility. The first part of the thesis is devoted to the theoretical basis. The second part is devoted to the research itself which was done using the logo-test and a semi-structured interview, thus using both quantitative and qualitative methods.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1	ADOLESCENCE	9
2.1.1	Charakteristika adolescence.....	9
2.1.2	Psychický vývoj	9
2.1.3	Morální vývoj.....	11
2.1.4	Sociální vývoj	12
2.1.5	Těžkosti adolescence	13
2.2	DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV	15
2.3	EXISTENCIÁLNÍ ANALÝZA A LOGOTERAPIE	17
2.3.1	Viktor Emil Frankl	17
2.3.2	Smysl života	17
2.3.3	Existenciální analýza	18
2.3.4	Logoterapie	20
2.3.5	Hodnoty dle V. E. Frankla	21
2.3.6	Existenciální analýza v kontextu sociální práce	21
2.3.7	Naplňování smyslu života u adolescentů	22
2.3.8	Užití existenciální analýzy a logoterapie v rámci sociální práce s adolescenty	25
3	PRAKTICKÁ ČÁST	26
3.1	CÍL PRÁCE	26
3.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	26
3.3	METODY VÝZKUMU	27
3.3.1	Logo-test.....	27
3.3.2	Rozhovor	29
3.4	VÝBĚR ZKOUMANÉHO VZORKU	31
3.5	KONTROLNÍ SKUPINA	31
3.6	POPIS PRŮBĚHU SBĚRU DAT	32
3.7	VÝSLEDKY VÝZKUMU	33
3.7.1	Míra noetického sebeporozumění u adolescentů z diagnostického ústavu v porovnání s kontrolní skupinou	33
3.7.2	Míra existenciální frustrace u adolescentů v diagnostickém ústavu v porovnání s kontrolní skupinou	36
3.7.3	Hodnocení smysluplnosti vlastního života	38
3.7.4	Celkové výsledky logo-testu	39

3.7.5	Porovnání vnímání smysluplnosti života adolescentů v diagnostickém ústavu s kontrolní skupinou	41
3.7.6	Oblasti životního usilování adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu	42
3.7.7	Oblasti životního usilování adolescentů z kontrolní skupiny	44
3.7.8	Porovnání životních hodnot naplňujících smysl života adolescentů výzkumné a kontrolní skupiny	46
3.7.9	Shrnutí výsledků	48
4	ZÁVĚR	50
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
6	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	55
7	PŘÍLOHY	56
7.1	PŘÍLOHA Č. 1 – LOGO-TEST	56
7.2	PŘÍLOHA Č. 2 – VYHODNOCENÍ LOGO-TESTU	59
7.3	PŘÍLOHA Č. 3 – ROZHOVOR	60

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá vnímáním smyslu života adolescenty umístěnými v ústavní výchově, konkrétně v diagnostickém ústavu. Práce se zaměřuje na porovnání vnímání smysluplnosti života chlapců umístěných v diagnostickém ústavu a chlapců, kteří se nenachází v ústavní výchově. Tato práce by měla pomoci rozšířit pohled sociální práce s adolescenty umístěnými v ústavní výchově. Zejména při řešení a pomoci překonání klientovy nepříznivé sociální situace.

První část této práce teoreticky vymezuje základní pojmy, které jsou potřeba k porozumění tématu. Konkrétně je zde vymezené období adolescence, diagnostického ústavu, Teoretická část dále přibližuje a vymezuje pojem existenciální analýzy a logoterapie, tato kapitola zahrnuje využití existenciální analýzy v kontextu sociální práce s adolescenty.

Druhá část této práce popisuje výzkum, který byl proveden v Diagnostickém ústavu pro mládež v Praze. Tento výzkum byl proveden kvantitativní metodou pomocí logo-testu, který zjišťoval míru naplnění smysluplnosti života adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu. Na tuto část navazoval kvalitativní rozhovor, který zjišťuje charakter smyslu života těchto adolescentů. Obě části výzkumu provedeném v diagnostickém ústavu jsou porovnávány s výzkumem, který autorka provedla s adolescenty standardizované populace.

Hlavním důvodem, proč jsem si toto téma vybrala byl zájem o problematiku adolescentů umístěných v ústavní výchově. Smysl života je u nás v České republice zkoumán a rozvíjen nejčastěji v kontextu závažných onemocnění a závislostního chování, avšak já se domnívám, že je možné aplikovat znalosti metod existenciální analýzy i na sociální práci s adolescenty umístěnými v ústavní výchově a tím podpořit lepší začlenění do společnosti a budoucnost těchto klientů.

2 Teoretická část

2.1 Adolescence

Ve své práci se zabývám smyslem života u adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu, je tedy důležité přiblížit pojem adolescence. Adolescence je období, kdy se z dítěte stává dospělý člověk. V odborné literatuře je časové vymezení adolescence různé.

2.1.1 Charakteristika adolescence

Thorová (2015) uvádí začátek adolescence nástupem puberty, tedy okolo 12-13 let, kde jsou velmi nápadné a rychle nastupující fyzické změny, následuje emoční, kognitivní a sociální vývoj. Konec období adolescence autorka uvádí v 19 letech věku.

Langmeier a Křejčířová (2006) ve své knize vymezují dospívání jako úsek v životě člověka začínající prvními známkami pohlavního zrání a končící dovršením plné pohlavní zralosti včetně dokončeného tělesného růstu. Navzdory intraindividuální a interindividuální variabilitě ve vývoji vymezují autoři období dospívání do věkové kategorie začínající v 11-12 letech a končící mezi 20-22 lety. Toto období však kvůli rozdílnosti dále člení podle nejčastějšího zastoupení v literatuře na období pubescence, které trvá zhruba od 11 do 15 let a období adolescence, které trvá přibližně od 15 do 22 let.

Macek (2003) ve své práci adolescenci časově umísťuje do druhého desetiletí života jedince, tedy začátek adolescence v 10-11 letech a konec tohoto období ve 20 letech. Tedy období mezi dětstvím a dospělostí. Toto období dělí do tří fází. První fází je období časně adolescence, tedy od začátku adolescence v 10-11 letech do 13 let, druhou fází je střední adolescence, které je vymezená věkem 14-16 let a poslední, třetí fází je fáze pozdní adolescence, která trvá od 17 do 20 let.

2.1.2 Psychický vývoj

„Adolescence je obdobím separačního procesu mezi dítětem a rodičem. Dospívající se osamostatňuje a emoční vztah k rodičům prochází proměnou. V některých případech je průběh procesu poměrně klidný, v jiných bouřlivější. Adolescentní vzpoura je součástí normálního vývoje a má svůj smysl.“ (Thorová, 2015; str. 433) Psychice dospívajícího a jejím zvláštnostem je možné v tomto období rozumět jako více či méně nepodařenému úsilí o přizpůsobení se na biologické, sociální a psychické podmínky. Tímto úsilím je adolescent puzen k výběru základní formy osobní existence. (Langmeier, Křejčířová, 2006)

Podle E. Eriksona se adolescenti nacházejí ve vývojovém stádiu psychosociálního konfliktu a krize: identita versus zmatečnost rolí. E. Erikson ve své knize nazývá adolescentní mysl „myslí moratoria, psychosociálním stádiem mezi dětstvím a dospělostí, mezi morálkou, kterou si osvojilo dítě a etikou, kterou si má vytvořit dospělý.“ (Erikson, 1996; str. 15) Toto stádium je význačné zejména bouřlivým vývojem identity, dochází k fyzickému, psychickému i sociálnímu vývoji. V této životní etapě se člověk vypořádává s pojetím vlastní osoby, hledá své místo v životě a ve společnosti, hledá smysl svého života. Adolescent se zde musí vypořádat se zmatečností vlastních rolí, což může vést až k delikventnímu chování. Avšak věrnost svým ideálům, plánům a hodnotám pomáhá jedinci tuto krizi překonat a posouvat se do dalšího vývojového stádia. (Thorová, 2015)

Ve druhé polovině dospívání si adolescenti začínají více uvědomovat návaznost vlastního života. Svá očekávání začínají adolescenti rozlišovat na krátkodobé a dlouhodobé osobní cíle. Adolescenti již uvědomují, že jejich některá současná rozhodnutí mohou ovlivnit jejich budoucí život. Tato skutečnost zvyšuje důležitost vlastního rozhodování. „Přejímání určitých závazků, které souvisejí s dosahováním osobních a společenských cílů a které přeměňují adolescenta od prvořadého zájmu od sebe k zájmu o druhé, můžeme považovat za indikátor, že se z dospívajícího stává dospělý.“ (Macek, 2003; str. 70)

V období adolescence dochází k zásadnímu formování osobní identity a utváření vztahu k okolnímu světu skrze vytvořený světonázor a životní styl. K tomu dospívající intenzivně využívají introspekci a sebereflexi. Adolescent zpochybňuje dosavadní autority, podrobuje je kritice, diskutuje s nimi a konfrontuje je svými názory. (Thorová, 2015) „Mladý člověk v tomto období hledá odpověď na řadu základních otázek – kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější. Znamená to dobře poznat své možnosti i meze, přijmout svoji jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006; str. 160) Hledání vlastní identity v adolescenci často znamená experimentovat a tím hledat svou pravou cestu. Dospívající si uvědomuje své schopnosti, které již má, nebo je získává, s tím se často pojí i ztráta iluzí o sobě samém. Identita jedince je tedy jasně a žitě vědomí jedinečnosti. (Říčan, 2004)

2.1.3 Morální vývoj

Součástí vývoje člověka je i rozvoj morálního chování. To je takové chování, které se při rozdělení na chování správné a špatné, objeví na té straně správné. Z hlediska morálního vývoje je nutné pozornost zaměřit zejména na morální uvažování (kognitivní vývoj), schopnost sebekontroly (temperament) a morální emoce (emoční vývoj, pocity zahanbení a viny). Osvojená morální pravidla nazýváme svědomí. Kognitivistické pojetí morálního vývoje Jeana Piageta nám říká, že ve věku adolescence je morálka již autonomní (přibližně od 10-12 let), tedy že jedinec chápe, že trest plní účely a že záměry jsou v posuzování důležitější než činy. Podle Jane W. Loevingerové se morální vývoj odvíjí od vývoje ega v kontextu seberegulace, adolescenti se v jejím rozdělení vyskytují ve dvou stádiích. Ve stádiu konformismu (8/10-14/16 let), zde se vynořuje svědomí, vnímání morálky je však zatím konvenční a ve stádiu sebeuvědomělosti (16-25 let), zde je již rozvinutá schopnost introspekce a uvažování v několika dimenzích, všímá si nejen lidského chování, ale i jejich motivace k tomuto jednání. (Thorová, 2015)

Macek (2003) ve své knize uvádí, že adolescenti tím, jak v interpersonálních vztazích překonávají svůj egocentrismus rozvíjejí svoji osobní morálku. Osobní morálkou můžeme chápat citlivost, znalosti a přesvědčení člověka o tom, co je správné a co je špatné. Z vývojového hlediska můžeme vývoj morálky vnímat jako cestu od vlastní sobeckosti k upřímnému zájmu o druhé. Tento vývoj je úzce propojen s vytvářením hodnotové a světonázorové orientace. Velký vliv na vývoj hodnotové orientace adolescentů mají změny, které se v jejich životě dějí, například přechod na vyšší stupeň vzdělávání, vstup do zaměstnání, nebo odchod z původní rodiny. Základní hodnotové nastavení, které si člověk vytvoří v adolescenci je do značné míry determinující pro další vývojové etapy – dospělost. Podle Macka „Osvojování mravních norem a společenských hodnot je považováno za klíčový aspekt socializace.“ (Macek, 2003; str. 66)

Adolescenti bývají v morálce absolutističtí. Morální fanatismus adolescentů musí být později na cestě k mravní dospělosti, ke zdravé odpovědnosti a k tvořivému etickému životu překonán. Zůstává však i v dospělosti jako upomínka nedokonalosti naší činnosti, našeho jednání, jako stálá výzva k hledání něčeho lepšího, jako citlivý odpor k polo-spravedlnosti. (Říčan, 2004)

Thorová (2015; str. 429) popisuje problémy, které mohou nastat při vývoji morální identity: „Idealismus dospívajících se vždy dostává do střetu s realitou. Někteří adolescenti jsou konfrontováni s velmi zatěžujícími situacemi, které mohou narušit jejich morální vývoj. Prožijí

hluboké a traumatizující emoční zklamání (náročný rozvod rodičů, smrt blízké osoby, sexuální zneužití, fyzické násilí, nepřijetí, ponižování, nezáměr, chybí výlučná pečující osoba).“

2.1.4 Sociální vývoj

Vztahy s vrstevníky dávají adolescentovi jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním se od rodiny. Tyto vztahy ho však i připravují na nové trvalé emoční vztahy v dospělosti. V období adolescence dochází k novému sociálnímu zařazení jedince. Zde hrají důležitou roli sociální, kulturní a ekonomické faktory, neméně důležité jsou však i postoje rodičů, učitelů a dalších důležitých osob jedince. (Langmeier, Krejčířová, 2006) V případě vztahů v rodině se adolescent snaží o rovnoprávnost vlastní pozice s pozicí rodičů, případně prarodičů či jiné authority. (Macek, 2003) Podle Thorové (2015; str. 419) „Přeměna asymetrického vztahu na rovnoprávný a demokratický vyžaduje intenzivní vzájemnou komunikaci, může docházet i k ostřejším konfliktům. Na míru a závažnost konfliktů má vliv kvalita vztahu mezi dospívajícím a autoritou.“

Vztahy adolescenta s vrstevníky jsou velmi důležité a ovlivňují nejen adolescentovo chování. Adolescent vyhledává společnost, kde je lidmi přijímán a oceňován. Skupinová identita pomáhá dospívajícímu překonat období charakteristické nejistou osobní identitou svými již definovanými znaky, jelikož je pro adolescenta jednodušší přijmout již vytvořenou identitu nějakého společenství než si vytvořit identitu vlastní. Tyto skupiny se formují na základě určitých idejí. Vrstevnické skupiny mohou mít však i negativní vliv, například když se adolescent příliš porovnává s ostatními vrstevníky. (Thorová, 2015)

V tomto období získává většina adolescentů první erotické zkušenosti. Vznikají první partnerské dvojice, jejich láska však bývá nestálá, až bláznivá. V adolescentních vztazích převažuje erotická vášeň a experimentování se vztahy a vlastní sexualitou. (Thorová, 2015) Podle Říčana (2004; str. 202) „Milostný život je v adolescenci intenzivní a rozmanitý, šťastný i nešťastný.“

Důležitou vlastností vztahů s druhými, potažmo s vrstevnickou skupinou, je rozvoj komunikačních dovedností. Zde je podstatná schopnost vyjádřit svůj postoj tak, aby byl srozumitelný i pro druhé, a současně za svůj názor přijmout plnou zodpovědnost. Komunikační dovednosti by měly obsahovat respekt k názorům druhých a schopnost naslouchat argumentaci druhých. (Macek, 2003)

„Rodina je důležitá sociální skupina, která plní celou řadu biologických, ekonomických a sociálních funkcí. Poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde. Každý jedinec zde má určité role, které se

stávají součástí jeho identity.“ (Vágnerová, 2008; str. 589) Rodina je pro dospívajícího důležitým místem, kde se dostává podpory všem členům rodiny. Rodina však může být i zdrojem psychických zátěží a poruch. (Drbohlav, 2005) Vágnerová (2008) dále ve své knize uvádí, že pokud je rodina v nějakém směru dysfunkční a nejsou uspokojovány základní potřeby jejích členů, stává se pro jedince spíše zátěží. Pokud jde o jedince, jehož osobnost se teprve vyvíjí, mohou mu důsledkem dysfunkční rodiny chybět určité významné zkušenosti, případně může být jeho další vývoj deformován různými negativními vlivy. Podle Firstové (2014) je rodina jeden z významných kriminogenních faktorů, které silně podmiňují vznik a existenci sociálně deviantních projevů chování u mládeže. Matoušek a Matoušková (2011, str. 45) ve své knize uvádějí, že „Rodič, který se chová delikventně, nadměrně pije, bere drogy, je často nezaměstnaný nebo má podobné projevy *sociální nepřizpůsobivosti*, zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání přestupovat meze zákona.“ Naopak rodiče, kteří jsou vřelí, zapojují své děti do důležitých rozhodnutí, jdou příkladem morálního chování, diskutují s nimi a používají výchovné metody založené na vysvětlování následků a výchově k empatii, vychovávají jedince, jehož vývoj morální identity je uspokojivý. (Patrick, Gibbs, 2012 in Thorová, 2015)

2.1.5 Těžkosti adolescence

Matějček ve své knize píše, že se bohužel velmi často stává, že dospívající dítě brzy objeví rozpory mezi ideály a skutečností, mezi slovy a činy i těch nejbližších vychovatelů. „Citová atmosféra v rodině, vzájemná úcta a porozumění mezi jednotlivými členy domácnosti ovlivňuje přirozeně výběr výchovných prostředků a dává celému výchovnému působení smysl. Všude tam, kde je toto porozumění nějak porušeno, vytváří se nebezpečí i pro mravní vývoj dítěte.“ (Matějček, 1993; str. 99)

Generační moratorium, nebo také adolescentní moratorium znamená jakýsi prozatímní způsob existence, kdy se mladí odmítají stát dospělými. Dospívání je náročné a vyžaduje mnoho vnitřní práce, zrání, proto mladí lidé touží po jakémsi odkladu. Tento odklad většina dospívajících vytváří celým svým způsobem života a svým trávením volného času. Existuje i osobní moratorium, které má různé formy, občas i protisociální. Osobním moratoriem může být vyplnění veškerého volného času nějakým zájmem, čímž není čas na řešení dalších problémů, nebo například připojení se k určité partě, kde od něj není vyžadováno, aby byl osobností, něco řešil a myslel na budoucnost. (Říčan, 2004) Moratorium se tedy vyznačuje tím, že „Všechno počká, problémy jsou nejen vědomě odloženy, ale úplně ztrácejí svou naléhavost.“ (Říčan, 2004; str. 224)

Krise v důsledku životních změn bývá u dospívajících často vyvolána opuštěním domu rodičů, změna bydliště v důsledku stěhování, nový sňatek, nebo například narození dítěte. Krizi může u adolescentů také vyvolat nezvládnutá změna společenského statusu, to bývá často provázáno nejistotou a obavami ze selhání. (Jedlička, Kořa, 1998)

V období mezi 17-26 lety se také objevuje krize rané dospělosti neboli také čtvrtživotní krize. Kdy podle Thorové (2015; str. 439) „Optimistické představy typické pro období vynořující se dospělosti při zkušenostech s realitou blednou, přichází první zklamání... Musí dělat první samostatná rozhodnutí, za která ponesou zodpovědnost pouze oni sami, což může být zdrojem frustrace a stresu.“

Období dospívání je v souvislosti s výskytem mnoha biologických, psychických a sociálních změn spojeno s řadou specifických nejistot, rozporů a ambivalencí, což vede ke vzniku specifických strachů typických pro tento věk. Pro období adolescence jsou typické strachy ze selhání a sociálního odmítnutí, nejistoty a obavy spojené se sebou samým, s pocity nedostačivosti, nejistoty a obavy související s tělesným vývojem, zejména s vývojem sekundárních pohlavních znaků, také obavy a nejistota ohledně nezkušenosti a nedostatečného repertoáru *partnerského* chování, jsou velmi časté. (Michalčáková, 2007) Dále autorka uvádí, že „V souvislosti s významnými vývojovými změnami souvisejícími zejména s dokončováním separačně-individuačního procesu dochází v období dospívání k nárůstu zájmu o otázky týkající se smrti a smrtelnosti člověka a ke zvýšenému výskytu strachů spojených s touto oblastí. Smrt jako symbol konečného odloučení představuje pro dospívající důležité téma, kterému je v tomto věku věnována zvýšená pozornost.“ (Michalčáková, 2007; str. 45-46) Avšak Thorová (2015) k tématu vnímání smrti uvádí, že ačkoli adolescenti plně chápou charakteristiku smrti, velmi často věří, že jich se smrt netýká, že jsou určitým způsobem nesmrtelní a toto přesvědčení, které si plně uvědomují, mají tendenci testovat, což souvisí s vyšší mírou rizikového chování a nejvyšším počtem úrazů v této věkové kategorii.

„Psychika adolescentů je zranitelnější a náchylnější k psychopatologii... Adolescenti tak mají největší předpoklady, že se zapojí do rizikových akcí, které mohou mít negativní následky pro jejich další život.“ (Steinberg et al., 2006 in Thorová, 2015)

Rizikové chování v období adolescence je častý jev. Miovský (et al., 2012, str. 127) definuje „Pojem rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince a/nebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.“

2.2 Diagnostický ústav

Tato práce se zaměřuje na adolescenty umístěné v diagnostickém ústavu, proto považuji za důležité vymezit i tento pojem.

Diagnostický ústav je ústavní zařízení, které spadá pod školská zařízení pro krátkodobé pobyty, je tedy pod správou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT). Diagnostický ústav vzniká a funguje na základě zákona číslo 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Rejstřík škol a školských zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (Rejstřík škol a školských zařízení MŠMT ČR) uvádí, že na území České republiky je třináct diagnostických ústavů, z toho osm diagnostických ústavů jsou pro děti. V České republice je tedy celkem pět diagnostických ústavů pro mládež, z toho jeden je pro cizince a jeden pro dívky. Diagnostické ústavy, určené pro chlapce jsou celkem tři – v Praze, Brně a Ostravě.

„Ústavní výchova je jednou z forem náhradní kolektivní výchovy, která by měla nastupovat jen v těch nejkrajnějších případech.“ (Firstová, 2014; str. 124) Diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou; děti s uloženou ochrannou výchovou také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Diagnostický ústav na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb stanovených v zájmu rozvoje osobnosti. Diagnostický ústav pro mládež je určen k umísťování adolescentů ve věku 15 až 18 let, případně ve výjimečných případech může být prodlouženo do 19 let. Do diagnostického ústavu se dítě umísťuje na dobu zpravidla nepřesahující 8 týdnů. (Zákon č. 109/2002)

„V polovině pobytu v diagnostickém ústavu vypracovává vychovatel předběžný závěr o svěřenci a další, konečný závěr se vypracovává těsně před koncem pobytu. V něm skoro vždy navrhuje přemístění klienta do výchovného ústavu pro dlouhodobý pobyt. Hlavním vodítkem přitom je fakt, zda cílový ústav vyučuje učební obor, který má svěřenec případně začatý nebo o něj má zájem. Jen zlomek svěřenců se vrací z diagnostického ústavu tam, odkud di něj přišli. Jsou to prakticky jen ti, kteří byli v diagnostickém ústavu umístěni na přání rodičů, případně dětského domova. Naprostá většina svěřenců je po zhruba dvouměsíčním pobytu v diagnostickém ústavu umístěna ve výchovném ústavu.“ (Matoušek, Matoušková, 2011; str. 155)

Výchovná skupina při diagnostickém ústavu pro mládež, Praha 2 je skupina vzniklá pro účely *dlouhodobé péče* do níž jsou umisťováni klienti diagnostického ústavu. Jedná se o adolescenty, jimž je nezbytné zajistit dokončení studia, poskytovat ve vyšší míře psychologické nebo speciálně pedagogické služby nebo jsou známy jiné okolnosti, pro něž tyto adolescenty není vhodné přemístit. Doba pobytu je do ukončení nařízení o ústavní výchově, ochranné výchově, případně ukončení smlouvy o prodlouženém pobytu. (www.dius.cz)

2.3 Existenciální analýza a logoterapie

2.3.1 Viktor Emil Frankl

Viktor E. Frankl hovořil o logoterapii a existenciální analýze již ve 20. letech 20. století, své myšlenky však komplexně vyjádřil až v knize Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy, která vyšla roku 1946. Frankl je zakladatel takzvané třetí vídeňské školy psychoterapie. Hlavním pojmem Franklovy teorie je vůle ke smyslu (Wille zum Sinn), která je myšlena jako potřeba smyslu života a jeho naplňování. Frankl popisuje svědomí jako specificky lidský fenomén, který lze popsat jako intuitivní schopnost nalézt jednorázový a jedinečný smysl, který se skrývá v každé situaci. Klade důraz na uvědomění si vlastní odpovědnosti. (Plháková, 2006)

„Viktor E. Frankl jednou charakterizoval psychoterapeutický směr, který sám vytvořil, jako psychoterapii s lidskou tváří. To proto, že v její středu je to, co je na člověku nejlidštější: duchovní dimenze člověka a s ní celé naše zápasení a tážení, hledání a toužení po smyslu.“ (Lukasová, 1997; str. 16)

Navrátil (2005; str. 48) k tomu dodává, že „Franklova existenciální analýza a logoterapie nenabízí žádnou třetí cestu organizace společnosti. Vždy mu jde o jednotlivce (tak, jak je to vlastní existenciální filozofii). Také jeho pomocná ruka míří právě k němu. Středem existenciálně analytického (logoterapeutického) pohledu je vždy trpící člověk, který hledá pomoc. Člověk, který ve své nouzi potřebuje oporu, aby se dokázal zorientovat a načerpal životní energii (odvahu) pro hledání vlastního sebeurčení.“

2.3.2 Smysl života

Smysl má více významů, otázka smyslu života je tedy spíše souborem otázek. Můžeme se ptát na účel, hodnotu nebo důvod naší existence. Z pohledu logoterapie je smysl obsažen v každém okamžiku a v každé životní situaci. Úkolem člověka je smysl nalézt a naplnit tím, že z dané situace utvoří to nejlepší, čeho je schopen. (Kosová, 2014)

Potřeba smysluplných životních cílů vyplývá podle Křivohlavého (2004) z nutnosti vědět, co by člověk měl dělat v další fázi života, ať již v krátkodobé nebo dlouhodobé perspektivě. Dále ve své knize píše, že „Ve většině případů je vyšší míra radosti tam, kde lidé prožívají svůj život jako smysluplný.“ (Křivohlavý, 2004; str. 91)

„Cestu ke smyslu otevíráme trpělivým provázením, respektem, ochotou naslouchat. Slova o vlastním významu utrpení jsou j kompetenci klienta.“ (Kosová, 2014; str. 89)

2.3.3 Existenciální analýza

„Ve způsobu, jakým člověk na sebe bere svůj nezvratný osud a také všechna utrpení s ním spojená, se i v těch nejtěžších situacích a až do poslední minuty života otevírá nepřeborná řada možností, jak smysluplně utvářet vlastní život.“ (Frankl, 2006; str. 79)

Frankl (2006; str. 89) ve své knize uvádí, že: „nejde o to, co my ještě očekáváme od života, jako spíše o to, co život očekává od nás.“ Dále pak, že smysl existence se mění od člověka k člověku a okamžik od okamžiku. Nikdy nelze určit smysl lidského života všeobecně, vždy jde o něco konkrétního a tato konkrétnost s sebou nese lidský osud, který je pro každého neopakovatelný a jedinečný. Když je člověku osudem uloženo nějaké utrpení, měl by v něm vidět zcela jedinečný úkol.

„Člověk je odkázán sám na sebe jako na někoho, kdo je tázán životem, jako na toho, kdo má zodpovědět svůj život. Je tedy odkázán k prapůvodnímu faktu, že lidské být je být odpovědným. V existenciální analýze se pak ukázala odpovědnost jako něco, co vyrůstá z konkrétní osoby a situace a vzrůstá s touto konkrétností. Odpovědnost roste, jak se ukázalo, s jedinečností osoby a s jednorázovostí situace.“ (Frankl, 1996; str. 80)

Dle Frankla (1997) může člověk přežít jen tehdy, žije-li pro něco, avšak přežití samotné nesmí být nejvyšší hodnotou. Být člověkem znamená mít cíl zaměřený na něco jiného, než je on sám.

„Smysl nemůže být dán, nýbrž musí být nalezen. Dávat smysl by směřovalo k moralizování. Na otázku po posledním smyslu lidského utrpení, lidského života nemůže už být intelektuální, nýbrž pouze existenciální odpověď: Neodpovídáme slovy, nýbrž odpovědí je celá naše existence.“ (Frankl, 1997; str. 18-19)

Adler (1995) ve své knize říká, že mínění člověka o sobě samotném a o světě, nejsnáze poznáme podle toho, jaký smysl má pro člověka život a jaký smysl mu sám přikládá. Dále ke smyslu života mluví o aktivním přizpůsobování, při kterém nejde jen o současnou situaci, ale o vývoj duševní a tělesný, který je správný z hlediska té nejvzdálenější budoucnosti. Lidstvo se mnohokrát pokoušelo o stanovení konečného cíle svého vývoje, nejlepší představou, kterou však člověk dosud získal o ideální lidské výši, byl pojem Boha.

Pocit bezsmyslnosti označuje Frankl jako existenciální vakuum. (Frankl, 1996) Existenciálnímu vakuu předchází existenciální frustrace, kterou Lukasová (1998; str. 84) ve své knize popisuje jako „nevyplněnost, pocit bezsmyslu, dlouhá chvíle, vnitřní prázdnota, nevrlost, apatie; člověku chybí poznatek nějakého adekvátního cíle v životě a síla a motivace se pro tento cíl angažovat.“

„Každá lidská osobnost je něčím jedinečným a každá jednotlivá z jejich životních situací něčím jen jednou se vyskytující. Na tuto jedinečnost a jednorázovost výskytu se vztahuje právě daný konkrétní úkol člověka. Tak může mít každý člověk v každém okamžiku jen jeden jediný úkol; ale právě tato jedinečnost tvoří absolutnost tohoto úkolu.“ (Frankl, 1996; str. 57)

Frankl ve své knize píše, že neúspěšnost neznamena bezsmyslnost. Utrpení člověka vytváří plodné napětí tak, že dává člověku pocítit to, co nemá být. Plodné napětí eliminuje distanci mezi tím, co je, a tím, co být má. Utrpení člověka chrání před apatií, dokud trpíme, zůstáváme duševně naživu. Utrpením dokonce rosteme, činí nás bohatšími a mocnějšími. Utrpení patří smysluplně k životu, nedá se od života oddělit. (Frankl, 1996)

„Termín vůle ke smyslu, stejně jako termíny potřeba smyslu či touha po smyslu se vztahují k lidské tendenci najít a vytvořit si smysl života a že při vůli ke smyslu nejde o potřebu mechanického charakteru na způsob uspokojování biologických potřeb, ale spíše o lidskou tendenci, která člověka pobízí k realizaci.“ (Halama, 2000 in Tavel, 2007; str. 17-18)

Tavel (2007; str. 26) ve své knize popisuje důležitost cílových bodů v budoucnosti slovy: „Když jedinec nedokáže vidět konec nějakého provizoria uprostřed svého života, nemůže si ani vytyčit žádný životní cíl, dát si nějakou úlohu. Život pro něj postrádá jakýkoli obsah a smysl. Naopak zaměření na konec a cílový bod v budoucnosti vytváří duchovní oporu, která pomáhá člověku nepropadnout charakterovým a typotvorným silám sociálního prostředí, a tedy chrání před úpadkem. Pevným bodem v budoucnosti je utvářena celá přítomnost jedince.“

„Svědomí nabádá člověka, aby čelil osudu za všech okolností a podmínek, žádá od něj, aby svůj osud vytvářel, aby jednal, aby vzal osud do svých rukou tam, kde je to jen možné, a aby byl připraven snášet utrpení svého života, když je to nutné.“ (Frankl, 1971; s. 55/53-54 in Tavel, 2007; str. 37)

Lukasová (1998; str. 81) dále dodává: „Ne každé psychické rozladění, a ne každé utrpení může být terapeuticky napraveno, něco se jednoduše musí vydržet a čím více někdo ví proč utrpení snášet, tím lehčeji to lze unést. K tomu je ale třeba, aby existovalo něco, nějaká milovaná osoba anebo nějaká povinnost a úloha, kterou je nutno splnit, pro kterou je nemocného potřeba a kvůli níž vezme na sebe i to nejtěžší utrpení.“

„Člověk je schopný najít smysl zpětně v tom, co už prožil. Pomáhají mu v tom vrcholné okamžiky, v nichž je možné dát zpětně smysl celému životu. Člověk je též schopný najít smysl v tom, co může být v budoucnosti.“ (Tavel, 2007; str. 42)

O vlivu smyslu v životě na sílu člověka Tavel (2007; str. 62-63) píše „Vědomí smyslu dává člověku předpoklady vydržet všechny životní těžkosti. Při uvědomování si smyslu roste s vnějšími problémy vnitřní síla odporu jedince. Člověk je stále stavěn před rozhodnutí, zda ze stavu svého utrpení udělá vnitřní výkon. Člověk v těžkostech ochabuje tehdy, když se mu smysl vytrácí. ... Není možné odstranit ze světa všechny důvody neštěstí. Je ale možné učit člověka žít bez toho, co z nějakého důvodu nemůže mít, pomáhat mu ke změně pohledu na jeho utrpení.“

„Mnoho úžasných lidí se zakalilo v ohni utrpení a často člověk dosáhne určitého stupně vnitřní zralosti jen skrze bolestný proces zrání.“ (Lukasová, 1997; str. 35)

2.3.4 Logoterapie

„Logoterapie navazuje na existenciální analýzu. Je důsledným překladem toho, co Frankl zjišťuje v existenciální analýze člověka, z jazyka filozofie do jazyka terapeutické metody. Logoterapie je formou terapie.“ (Navrátil, 2005; str. 74) Navrátil (2005; str. 77) dále k logoterapii píše „V souvislosti s logoterapií znamená *logos* „slovo“, „smysl“ i „duchovno“. V logoterapii tedy jde o pomoc slovem při nalézání smyslu klientovi životní situace. Základním charakteristickým prvkem Franklovy logoterapie je jasné oddělení osudových faktorů na jedné straně, a svobodného postoje a jednání na straně druhé.“

Hlavním úkolem logoterapie je vést člověka k uvědomění vlastní odpovědnosti a nalezení smyslu, který čeká na naplnění. „Logoterapie je totiž ve své podstatě výchovou k odpovědnosti. Z této odpovědnosti musí nemocný samostatně vykročit ke konkrétnímu smyslu své osobní existence. Existenciální analýzou pak nazývám psychoterapeutickou metodu, která se mu snaží pomoci, aby ve své existenci objevil hodnoty a tím i možnosti, jak naplňovat její smysl.“ (Frankl, 1999; str. 105)

Navrátil (2005; str. 42) k odpovědnosti dodává: „Pokud jsme schopni akceptovat svoji svobodu a disponovat s ní, můžeme zakoušet radost z možnosti utvářet sebe sama. Součástí svobody je ale také *odpovědnost*. Odpovědnost za to, co jsme se sebou udělali. Prožitek svobody může být doprovázen pocitem *úzkosti*, který pramení z poznání, že spolu s pozitivními výstupy jsme vyprodukovali také výstupy negativní.“

„Logoterapie jako první mezi vědami o člověku rozpoznala, že vnitřní hodnotová orientace člověka rozhodující měrou koreluje s jeho duševním zdravím; a že čím bohatší, intenzivnější a rozmanitější je tato hodnotová orientace, tím pevnější a pozitivnější je vývoj jeho osobnosti.“ (Lukasová, 1997; str. 158) „Logoterapie tedy svým tázáním po smyslu nechce nic jiného, než pomoci trpícím a strádajícím lidem unést jejich bytí.“ (Lukasová, 1997; str. 167)

Dále Lukasová (1998; str. 105) o logoterapii píše: „Logoterapie zásadně vidí v odporu svých pacientů pozitivní sílu, která, je-li správně použita, může posloužit k jejich vyléčení.“

Navrátil (2005; str. 48) o logoterapii hovoří jako o cestě, která vede trpícího člověka k nalezení smyslu, který je ukryt v jeho situaci a v něm samotném.

Logoterapie je naukou o tvořivých, zážitkových a postojových hodnotách.

2.3.5 Hodnoty dle V. E. Frankla

Frankl rozdělil hodnoty do tří kategorií: zážitkové, tvůrčí a postojové. Přitom nikdy nezapomínal na hodnotu lidského života.

Zážitkové hodnoty jsou podle Frankla (1996; str. 61-62) realizovány v přijímání světa, např. v ponoření se do krásy přírody nebo umění. Plnost smyslu, kterou ony také mohou dát lidskému životu, nesmí se podceňovat. ... Jediný okamžik může dát zpětně smysl celému životu.“ Kosová (2014; str. 48) k zážitkovým hodnotám dodává, že „zážitek se děje tehdy, když jsme otevření, nespěcháme a nechceme za každou cenu vlastnit.“

„Tvůrčí hodnoty vycházejí nejen z talentů, dovedností a schopností člověka. Cenu vlastního úsilí dává každý jednotlivec podle toho, jak pojímá smysl své práce. ... Tvůrčí a zážitkové hodnoty se prolínají během života, je pro ně určující, že se vždy k někomu nebo něčemu vztahují, mají adresáta. Vážné onemocnění, úraz, stáří částečně nebo plně omezí žití těchto hodnot.“ (Kosová, 2014; str. 48-49)

K postojovým hodnotám Frankl (1996; str. 62) ve své knize píše, že jelikož se život jeví smysluplný také tehdy, i když není tvořivě plodný, ani bohatý na zážitky, existuje další hlavní skupina hodnot, jejichž realizace spočívá právě v tom, jak se člověk staví k omezením svého života. „Právě v jeho počínání proti tomuto zúžení jeho možností se otevírá nová, specifická říše hodnot, která zcela jistě náleží dokonce k hodnotám nejvyšším. ... Tyto hodnoty bychom nazvali hodnotami postojovými. Neboť zde záleží na tom, jak se člověk postaví vůči nezměnitelnému osudu.“

2.3.6 Existenciální analýza v kontextu sociální práce

Existenciální teorie a myšlení se začíná v sociální práci objevovat již v 70. letech 20. století, ale k většímu rozšíření došlo až v 90. letech 20. století. V kontaktu se svými klienty jsou sociální pracovníci čím dál tím více nuceni reagovat na jejich existenciální potřeby, tím se existenciální teorie stávají důležitou složkou teoretického základu sociální práce. V existenciální sociální práci je sociální pracovník brán jako partner, který se spolupodílí na hledání cest, kladen je zde důraz na hodnotu klienta, sociální pracovník není expert na problém. (Navrátil in Matoušek, 2013)

„Sociální pracovník pomáhá odhalovat nebo konstruovat svým klientům možné významy jejich zkušeností, identifikuje kontrasty a dvojjazyčnosti zážitků, vede je k zážitku odpovědnosti za vlastní interpretaci situace i za vlastní jednání.“ (Burr, 1995 in Matoušek, 2013; str. 21)

Navrátil (in Matoušek, 2013; str. 22) dále dodává: „Sociální pracovník v existenciální sociální práci podporuje klienty v sebereflexi, napomáhá s odhalováním možných interpretací životní situace, posiluje porozumění důsledkům těchto interpretací na život klienta a podporuje schopnost klientů uskutečnit svobodné rozhodnutí.“

Frankl (1999 in Matoušek, 2013; str. 25) hovoří o využití své teorie sociálním pracovníkem: „Sociální pracovník využije existenciální teorii v první řadě pro porozumění klientově situaci (posouzení životní situace), ale může využít též některé metody a techniky, které se aplikují v rámci logoterapie, aby klientovi pomohl rozvinout schopnost formulovat a následovat subjektivně hodnotné cíle. ... V průběhu hovoru se sociální pracovník snaží zaměřit svou i klientovu pozornost na jeho volné kapacity, které ještě může i ve své situaci využít. Sociální pracovník může rozhovorem probouzet klientovu motivaci, aby sám našel způsob, jak může něčím pozitivním ke své situaci přispět. Jeho úkolem je povzbudit klientovo vědomí svobody a odpovědnosti, jeho vůli ke smyslu.“

2.3.7 Naplňování smyslu života u adolescentů

"Těžko by se našel v oblasti sociální práce jiný obor, který se v plynulém půlstoletí celosvětově tak prudce rozrostl, jako poradenská činnost ve všech jejích formách.“ (Lukasová, 1998; str. 28) Podle ní je jedinečnou Franklova logoterapie schopná být poradenským konceptem, který obsahuje základní principy, které lze orientačně použít v každé poradě směřující k nejlepší možné radě.

„Otázky po smyslu života se rozvíjejí typickým způsobem nikoli pouze v letech dospívání, ale děje se to občas také osudově, třeba nějakým otravným zážitkem. A tak jako pochybnosti o smyslu života v období dospívání nejsou vlastně ničím chorobným, není ani celé duchovní utrpení člověka, bojujícího o obsah života, celý jeho duchovní obsah, ničím patologickým.“ (Frankl, 1996; str. 45)

Kosová ve své knize píše, že „Mládí je dobou odvahy i úzkosti. Odvaha směřuje k samostatnosti, ochotě přijmout odpovědnost za utváření sebe sama i kousku světa. ... Přichází poznání, jaký by svět dospělých mohl být a jak jinak vypadá skutečnost.“ (Kosová, 2014; str. 67)

„Děti a zejména mladí lidé potřebují při práci i při hře, v rodině i ve společnosti chápat smysluplné souvislosti. Protest dnešní mládeže, který námi tak otřásá a dotýká se nás v nejhroznějších formách, může mít kořeny v tomto problému. ... Jsou-li práce rodičů a dětí odcizené smyslu, jak potom mohou mladí lidé, kteří vyrůstají v takovém prostředí, utvářet smysluplně svůj vlastní život? A tak dnes také mnozí mladí lidé ve svém hledání smyslu podléhají zoufalství, protože při tomto hledání nemají ve změněných životních podmínkách svého prostředí žádné vzory.“ (Lukas, 1997; str. 26-27)

Lukasová (1997; str. 30) dále říká, že „Kdo chce dnešní mládeži pomoci, musí pro ni najít smysluplné úkoly a ty ji předat. Musí ale také být sám ochoten předvést smysluplný způsob života, v němž nevládne uspokojování pudů, nýbrž svědomí, vůle a rozum.“

„Možnost splnit si spoustu přání neposkytuje žádnou záruku uchování duševního zdraví. Naopak je pro společnost i pro jedince nebezpečím, protože lidský život je tak prožíván jako ochuzený o smysl. Chybějí v něm cíle, pro něž stojí za to pracovat, bojovat, dokonce i přinášet oběti a odpírat si přání. To, co člověk bezpodmínečně potřebuje pro své duševní zdraví, není možnost uspokojit veškerá svá přání, nýbrž možnost, aby řada přání zůstala otevřených.“ (Lukasová, 1997; str. 41)

Lukasová (1997; str. 59) dále ve své knize píše: „Protože však nikdo neví, jakým nárokům budou mladí lidé později ve svém životě vystaveni a které krize je mohou postihnout, mohou rodiče učinit jen jedno: připravovat své děti co možná nejlépe. Děti mají mít nejen dobrý start do života, ale mají být vyzbrojeny na vše obtížné, co se jim přihodí; připraveny na všemožné situace, s nimiž se setkají. Nemůžeme své děti uchránit od problémů, protože do těch se zcela jistě dostanou. Můžeme však své děti naučit tyto problémy zvládat.“ Toto je však něco, co u dětí, potažmo adolescentů, kteří se vyskytují v ústavní péči, zejména ve výchovných ústavech, nebylo rodinou a pečujícími dětmi předáno. Tudíž většině z nich strategie zvládání obtížných situací a problémů činí obtíže.

Nejčastější problémy v rodinách jsou potíže v kontaktu mezi rodiči, sourozenci, dětmi a rodiči, dětmi a vrstevníky nebo mezi dětmi a učiteli. S tímto je úzce spojena otázka agresivity. Lukasová (1997) k tomu dále dodává, že agresivita je způsobená zejména velkým přetížením nebo naopak extrémně nedostatečným zatížením dítěte. Agrese mladých lidí je směřována nejen k rodičům, ale i ke společnosti jako celku. Vzorce chování, které si člověk osvojí v dětství, přetrvávají i v dospělosti. Agrese však neslouží jen k vybití citů, může sloužit také jako nástroj k dosažení svého cíle. Pokud ji děti používají, aby dosáhli svého, důležitá je důslednost rodičů.

„Děti nejsou navěky svázány řetězy svého dětství! Když dospějí, mají stále možnost záchrany a zlepšení, a to sebevýchovou. Chyby jejich rodičů jim mohou ztížit výchozí situaci, a ještě dlouho vrhat stín na jejich životy, ale celý vývoj člověka nedeterminují. ... Existují chyby, které rodiče nemohou napravit, ale neexistují chyby, které by dospělé děti nemohly překonat.“ (Lukasová, 1997; str. 131-132). Logoterapie má zde za úkol šířit naději namísto strachu. Tedy „Logoterapie konečně překonala psychologický a sociologický determinismus předpokládající, že člověk zůstává po celý svůj život poután řetězy svých dětských zážitků nebo okovy svého společenského prostředí.“ (Lukasová, 1997; str. 150)

„Základním terapeutickým prostředkem používaným v logoterapii k překonání problémů souvisejících s nezdravým sebepojetím a při zvládání potíží v souvislosti s hledáním osobní identity je orientace klienta na svobodné a aktivní hledání úkolů. Klient je veden k tomu, aby se naučil tyto úkoly vnímat jako osobní výzvu k jejich vykonání či překonání. Zážitek existenciálního naplnění či frustrace jsou v adolescenci (zejména ve střední a pozdní) vnímány citlivěji než v dětství. Jejich přítomnost a intenzita pak dlouhodobě ovlivňuje prožívání smysluplnosti a charakter identity v dospělém období. Logoterapeutická pomoc poskytnutá adolescentům tak může pomoci překonat aktuální frustrující zkušenosti i významně ovlivnit jejich schopnost vnímat smysluplnost vlastního života v dalších životních etapách.“ (Lukasová; 1991, 1997 in Navrátil, 2005; str. 145)

Kurz (1995 in Navrátil, 2005; str. 169) k hledání smyslu života v adolescenci píše: „Adolescent si klade řadu existenciálních otázek. Ptá se, kdo je, kým by chtěl být, kým by měl být, kým se stane. Zajímá ho ale také, jak ho vnímají druzí a čím oni chtějí, aby se stal. Reflexe prováděná v adolescenci nemá jen charakter individuálně zaměřené sebereflexe, nýbrž je orientována také na sociální okolí. ... Adolescence je dobou sebenalézání, časem samostatné orientace v kultuře, časem tvorby sebekonceptu. Jde o samostatné utváření názorů a postojů, o tvorbu životních plánů. Je to doba osamostatňování, ve které adolescent ztrácí autoritativní vazbu na rodiče. Je to explorativní fáze života, charakteristická hledáním a objevováním.“

Také Balcar (1997 in Navrátil, 2005; str. 174) vnímá důležitost logoterapie a existenciální analýzy při práci s adolescenty: „Logoterapie je jako terapeutická metoda zvláště disponována především pro práci s dospívajícími a dospělými. Dospívající je s otázkou po životním smyslu často přímo konfrontován, neboť se nachází v životním období, kdy přebírá odpovědnost za vlastní život, je nucen rozhodovat o mnoha oblastech života a musí se vyrovnávat s otázkami své svobody a odpovědnosti. V mnoha Západoevropských či Severoamerických zemích narůstá počet adolescentů, kteří se projevují problémovým a rizikovým chováním, přestože žijí v zemi s vysokou životní úrovní a sami po materiální stránce

neustrádají. Zdá se, že je to důsledek neschopnosti vnímat vlastní život v kontextu sebezpřesahných cílů a hodnot a koncentrace na bezprostřední konzum a požitky.“

2.3.8 Užití existenciální analýzy a logoterapie v rámci sociální práce s adolescenty

Při práci s klientem jsou důležité dvě věci, těmi jsou vědět, zahrnující snahu porozumět a pomoci, a věřit. Věřit v lidskou důstojnost, ve schopnost (ačkoli třeba jen omezené) svobodné volby. Pokud totiž věříme, že je klient schopný silou svého volního aktu sám sebe převychovat a vzdorovat svým determinujícím činitelům, dáváme tím silný základ našemu společnému rozhovoru. (Lukasová, 1997)

Lukasová vnímá v logoterapii, která se definuje zároveň jako psychoterapie, filozofie a antropologie, také velmi důležité pedagogické aspekty, kterými jsme schopni poskytnout opravdovou pomoc dětem i jejich rodičům s řešením rozšiřujícího se existenciálního vakua. „Postoj dítěte ke škole odpovídá pozdějšímu postoji dospělého k práci. Kdo se jako dítě nenaučil mít radost ze své práce, musí pak jako dospělý o tuto radost tvrdě zápasit. Výchova by neměla děti ušetřit povinností. Měla by je vést k tomu, aby své povinnosti plnili jako šťastní lidé. Motivační chudoba rodičů vystavuje děti neúnosné podnětové situaci, která poškozuje jejich školní (a lidský) vývoj.“ (Lukasová, 1997; str. 111)

Východiska existenciální sociální práce popisuje ve své knize Navrátil (2005). Prvním z nich je předpoklad, že je možné utrpení překonat vnitřní aktivitou. Z toho pro sociálního pracovníka plyne úkol směřovat ke změně duchovního klimatu klienta, tedy jeho hodnot a postojů. Druhým východiskem je že člověk musí být brán jako autentická osobnost, to pro sociální práci znamená zaměření na jednotlivce a jeho osobnost. Třetím je otázka vztahu člověka k transcendentálním kategoriím, které se vztahují k víře v Boha, či něco jiného. To je velmi podstatné pro existenciální sociální práci, jelikož tyto otázky jsou přímo úměrné otázce smyslu lidského života, což je podstatné i ve vztahu ke klientovi a jeho potížím. Čtvrtým a také posledním východiskem je střet protichůdných životních sil či tendencí, kde zvládnutím protikladů ve vyšším stupni jednoty vyřešíme životní problémy a dosáhneme rovnováhy.

3 Praktická část

3.1 Cíl práce

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, v jaké míře vnímají adolescentní chlapci umístění v diagnostickém ústavu svůj život jako naplněný nějakým smyslem a porovnání s mírou vnímání smysluplnosti životů populace standardizované mládeže. Tato práce se dále zaměřuje na kvalitativní zjištění smyslu života adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu a jeho porovnání se smyslem života adolescentů běžné populace.

Hlavní výzkumná otázka, která vyplývá z cílů práce je: *„Jaký je smysl života adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu v porovnání s populací standardizovaných adolescentů?“*

3.2 Výzkumné otázky

Výzkumné dílčí podotázky, které mi pomohou odpovědět na hlavní výzkumnou otázku jsou:

DVO 1: Jaká je míra noetického porozumění u adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu v porovnání s populací standardizované mládeže?

DVO 2: Jaká je míra existenciální frustrace u adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu v porovnání s populací standardizované mládeže?

DVO 3: Jak hodnotí adolescentní chlapci umístění v diagnostickém ústavu smysluplnost vlastního života v porovnání s populací standardizované mládeže?

DVO 4: Co vnímají adolescenti umístění v diagnostickém ústavu jako smysl svého života v porovnání se smyslem života standardizované mládeže?

Na dílčí výzkumné otázky č. 1, 2 a 3 nalezneme odpověď v Logo-testu, který jsem ve svém výzkumu použila. Na získání odpovědi na poslední dílčí výzkumnou otázku jsem použila polostrukturovaný rozhovor.

3.3 Metody výzkumu

Jako základní pilíř k výzkumu k této práci jsem použila Logo-test, který jsem použila v první kvantitativní části. Následně jsem provedla v obou skupinách rozhovory.

3.3.1 Logo-test

Logo-test je diagnostická metoda, vytvořená Elisabeth Lukasovou, jejímž cílem je měřit to, co Frankl nazývá vůlí ke smyslu. V současné době je u nás používán v klinické praxi. (Křivohlavý, 2006)

Lukasová při tvorbě logo-testu formulovala deset kategorií/oblastí životního usilování, které poskytují člověku smysluplnou životní náplň. Těmi kategoriemi jsou (Kosová, 2014):

1. Vlastní blaho (majetek, příjemný život, jídlo, pití)
2. Seberealizace (sebevýchova, vzhled, úspěch)
3. Rodina (rodina, děti, domov, založit vlastní existenci)
4. Hlavní zaměstnání (vzdělání, studium, povolání, práce)
5. Societa (láska, sociální kontakt, sociální úkoly)
6. Zájmy (vědění, věda, záliba, sport, cestování)
7. Prožitky (chtít něco prožít, příroda, umění)
8. Služba přesvědčení (náboženství, politika, reformy)
9. Vitální potřeby (zdraví, sebezáchova v nouzi)
10. Sporné

Uvedené kategorie smysluplného naplnění, mimo kategorii „sporné“, se staly východiskem logoterapeutického testu Lukasové. Logo-test má následující tři části.

První část logo-testu obsahuje devět položek, které reprezentují devět kategorií obsahu smyslu života. Těchto devět kategorií uvádím výše. Tato část zjišťuje míru noetického sebeporozumění. Respondent v této části vyjadřuje svůj souhlas nebo nesouhlas s položkou. Daná osoba na těchto devět položek odpovídá podle toho, jestli se na ni hodí slovy ANO nebo NE, také je možné okénko nechat prázdné v případě, že se nemůže rozhodnout.

Druhá část logo-testu obsahuje sedm položek, které měří míru stávající existenciální frustrace. Otázky v této části zjišťují přítomnost symptomů existenciální frustrace. Respondent v této části vyjadřuje, jak často popisovaný stav prožívá ve svém životě, respondent odpovídá pomocí třístupňové škály, která obsahuje odpovědi velmi často – občas – nikdy. Jedna z otázek v této části má opačné hodnocení, jelikož se vztahuje k pozitivnímu přžívání a smysluplnosti.

Ve třetí části logo-testu má testovaná osoba nejprve přečíst tři předložené životní příběhy a následně je vyhodnotit, která osoba z těch příběhů je nejšťastnější a která nejvíce trpí. Tento proces má projektivní povahu, kdy se předpokládá určitá identifikace s danými příběhy. Jednotlivé odpovědi jsou bodovány a body se započítávají do celkového skóre testu. V této třetí části má respondent za úkol napsat také svůj „životní příběh“. Ten se hodnotí počtem bodů v dimenzích naplnění smyslu, postoj k utrpení a postoj k úspěchu.

Test byl standardizován a má kvartilovou (Q) a decilovou (D) normalizaci. Testované osoby se na základě celkového skóre, vypočítaného sčítáním bodů ze všech tří částí logo-testu zařazují do těchto kvartilů. Osoby nacházející se v prvním kvartilu (Q1) vykazují vysoké naplnění smyslu. Osoby, které se umístily ve druhém (Q2) a třetím (Q3) kvartilu jsou průměrné naplnění smyslem. Osoby, které se umístili ve čtvrtém kvartilu (Q4) patří mezi 25 % s nejhorším naplněním smyslu. Čtvrtý kvartil rozlišuje také decily. Osoby, které se umístily v devátém decilu (D9) mají špatné naplnění smyslem a jsou existenciálně frustrovaní. Osoby v desátém decilu (D10) mají velmi špatné naplnění smyslem a je u nich velmi pravděpodobná neogenní neuróza nebo deprese. Osobám ve čtvrtém kvartilu (Q4) by se mělo dostat pomoci pomáhajícího pracovníka. (Navrátil, 2005; Kosová, 2014)

Tabulka č. 1: Hodnoty skóru logo-testu

Věk		16 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 -
Q1		0 – 10	0 - 10	0 – 7	0 - 7	0 – 9
Průměr (Q2 + Q3)		11 – 17	11 – 16	8 – 13	8 – 13	10 – 14
Q4	Q4 – (D9 + D10)	18	17	14	14	15
	D9	19 – 21	18 – 21	15 – 18	15 – 18	16 – 18
	D10	22 - 32	22 – 32	19 - 32	19 – 32	19 - 32

Zdroj: Lukasová, Balcar, 1992

Pro tuto práci jsem použila logo-test přeložený Karlem Balcarem. (Lukasová, Balcar, 1992) V logo-testu jsem udělala nepatrné úpravy, aby více korespondoval s myšlením adolescentů.

3.3.2 Rozhovor

V rozhovoru pro mě bylo důležité získat odpověď na dílčí výzkumnou otázku č. 3. „Co vnímají adolescenti umístění v diagnostickém ústavu jako smysl svého života v porovnání se smyslem života standardizované mládeže?“ Otázky tedy byly směřované k tomu, abych zjistila, co je pro respondenty v životě důležité.

K rozhovoru byli chlapci z obou skupin (výzkumná a kontrolní) vybráni na základě nepravděpodobnostního výběru. To znamená, že jsem v každé skupině vybrala 5 chlapců kteří dosáhli nejvyššího skóru a nejnižšího skóru ve vnímání smysluplnosti života v Logotestu. Celkem jsem tedy provedla 10 rozhovorů ve výzkumné skupině s chlapci umístěnými v diagnostickém ústavu a 10 rozhovorů v kontrolní skupině s chlapci standardizované mládeže.

Do otázek, na které jsem se při polo-strukturovaném rozhovoru ptala, jsem se snažila zahrnout všech devět oblastí životního usilování podle Lukasové, které poskytují člověku smysluplnou životní náplň. Tyto oblasti jsou pro lepší srozumitelnost napsány nad každým okruhem otázek.

V rozhovoru jsem se ptala na následující otázky:

- Vlastní blaho (majetek, příjemný život)
 1. Do čeho investuješ nejvíce svých finančních prostředků?
 2. Máš pocit, že peníze jsou pro život důležité?
 3. Myslíš si, že bez peněz je život k ničemu, protože si člověk nemůže koupit to, co se mu líbí?
- Seberealizace (sebevýchova, vzhled, úspěch)
 4. Jsi spokojený s tím, jaký jsi a jaký žiješ život?
- Rodina
 5. Považuješ rodinu (ať již současnou, nebo tu, kterou jednou budeš mít) a harmonické vztahy v ní za základ ve svém životě?
- Hlavní zaměstnání (vzdělání, práce)
 6. Pokud chodíš do školy, baví tě?

7. Měl jsi nebo máš nějaké problémy ve škole?
8. Chtěl bys v budoucnosti dělat to, co studuješ?
- Societa (láska, přátelství)
9. Je pro tebe důležitý kontakt s kamarády?
- Zájmy
10. Jak trávíš svůj volný čas?
- Prožitky (chtít něco zažít)
11. Jsou pro tebe zajímavé sporty spojené s adrenalinem?
12. Máš ve svém životě často chuť pouštět se do různých dobrodružství?
Jakých například?
- Služba přesvědčení (náboženství, politika)
13. Je pro tebe důležitá náboženská víra či nějaký jiný myšlenkový proud?
14. Chtěl bys být nebo jsi dobrovolník v nějaké organizaci, která je prospěšná pro okolí?
- Vitální potřeby (zdraví, sebezáchova)
15. Jsou pro tebe otázky zdravého životního stylu a ekologie důležité?
- Budoucnost
16. Jak si představuješ svůj život v budoucnosti? Čím bys chtěl v budoucnosti být?
17. Co je pro tebe smysl života?

V závěru rozhovoru jsem respondenta nechala, aby vybral 3 pro něj nejdůležitější a 3 nejméně důležité životní hodnoty. Respondent měl na výběr z těchto hodnot:

- Zdraví; mír; láska; životní partner; životní prostředí; přátelství; rodina a děti; svoboda; demokracie; peníze a majetek; úspěšnost v tom, co dělám; vzdělání; užitečnost druhým lidem; zájmy a koníčky

3.4 Výběr zkoumaného vzorku

Zkoumaná skupina k tomuto výzkumu byla tvořena chlapci ve věkovém rozmezí 15–18 let, což odpovídá období adolescence. Všichni respondenti v době výzkumu byli umístěni v Diagnostickém ústavu pro mládež v Praze. Celkový počet respondentů výzkumného vzorku, kteří vyplnili logo-test, byl 20 respondentů. Následně po vyhodnocení logo-testu bylo vybráno pomocí záměrného nenáhodného výběru 5 respondentů v rámci výzkumné skupiny vykazujících nejvyšší míru naplnění smyslu života (Zde nejvyšší míra naplnění smyslu života není vnímána jako nejvyšší v rámci kvartilů, tedy kvartilu Q1, ale v rámci nejvyšších dosažených hodnot v rámci výzkumné skupiny) a 5 respondentů v rámci výzkumné skupiny vykazujících nejnižší míru naplnění smyslu života. Tito respondenti pokračovali v kvalitativním výzkumu. S těmito respondenty byl proveden polostrukturovaný rozhovor, jehož cílem bylo zjistit, co je pro tyto respondenty smyslem života.

3.5 Kontrolní skupina

Kontrolní skupinu k tomuto výzkumu tvořili chlapci ve věku 15–18 let. Tito chlapci navštěvují střední školy v královéhradeckém kraji, konkrétně Střední průmyslovou školu, SOŠ a SOU Hradební v Hradci Králové a Gymnázium, SOŠ, SOU a VOŠ v Hořicích v Podkrkonoší. Celkový počet respondentů výzkumného vzorku, kteří vyplnili logo-test, byl 20 respondentů. Následně, stejně jako u výzkumné skupiny, bylo vybráno pomocí záměrného nenáhodného výběru 5 respondentů vykazujících nejvyšší míru naplnění smyslu života (zde také nejvyšší míra naplnění smyslu života není vnímána jako nejvyšší v rámci kvartilů, tedy kvartilu Q1, ale v rámci nejvyšších dosažených hodnot v rámci výzkumné skupiny) a 5 respondentů vykazujících nejnižší míru naplnění smyslu života, s nimiž byl proveden stejný polostrukturovaný rozhovor, jako s výzkumnou skupinou.

3.6 Popis průběhu sběru dat

Sběr dat probíhal ve více fázích. Nejprve proběhl sběr dat pomocí logo-testu v Diagnostickém ústavu pro mládež v Praze. Zde jsem byla získávat data pomocí logo-testu celkem třikrát, jelikož ne vždy byli všichni chlapci přítomni. Data jsem měla i od respondentů z výchovné skupiny chlapců, kteří bydlí v chráněném bydlení ve Vratislavově ulici. Jelikož je návazný výzkum v diagnostickém ústavu z důvodu velké fluktuace chlapců velmi křehká věc, rozhodla jsem se získat data od více respondentů, než byla stanovená hranice, abych měla jistotu, že budu mít dostatek respondentů. Celkem jsem tedy získala data od 24 respondentů z diagnostického ústavu. Tři chlapci mezitím, co probíhalo vyhodnocování logo-testu a domluva termínu následující návštěvy diagnostického ústavu pro uskutečnění rozhovorů, diagnostický ústav opustili. Dále jeden z respondentů logo-test nevyplnil, pouze pokreslil nevhodnými obrázky, byl tedy z vyhodnocování vyřazen. Do výzkumu jsem tedy získala konečný počet 20 respondentů.

Vyplňování dotazníku probíhalo v učebně pod dohledem jedné z vychovatelek. Na začátku jsem vysvětlila vše potřebné, informovala chlapce o anonymitě dotazníku a nabídla pomoc, v případě, že někdo nebude rozumět požadovanému úkolu. Anonymitu dotazníků jsem zajistila pomocí přezdívek, kterými se chlapci měli podepsat, aby bylo možné identifikovat respondenta pro případný následující rozhovor. Chlapci vyplňovali logo-test relativně ochotně a až na výjimky ho vyplnili celý. Poslední úkol ve třetí části byl pro chlapce nejnáročnější a jako jediný občas zůstával nevyplněný. Když jsem se na to dotazovala při rozhovorech, bylo mi řečeno, že to pro ně bylo příliš náročné psát, protože to není nic pěkného. Avšak Lukasová (Navrátil, 2005) i s touto variantou ve svém logo-testu počítá a žádná odpověď se hodnotí skórem 1. Při své analýze příčin, proč tomu tak je, přišla na to, že nejméně 50 % z nich má alespoň latentní problémy v nalezení pozitivní náplně života.

Po vyhodnocení logo-testu výzkumné skupiny, jsem dle výše popsanych kritérií vybrala 10 chlapců k rozhovoru. Rozhovory se uskutečnily ve dvou dnech, první den jsem dělala rozhovory s chlapci v Lublaňské ulici, následující den jsem dělala rozhovory s chlapci ve Vratislavově ulici. Rozhovory probíhaly individuálně a každý trval přibližně 25 minut.

Následně jsem navštívila obě střední školy, kde jsem rozdala k vyplnění logo-test kontrolní skupině. Zde probíhalo dotazování jednodušeji, jelikož zde bylo o dost víc chlapců, kteří se mohli výzkumu účastnit a nehrozilo zde, že když přijdu na následný rozhovor, nebudou se již chlapci nacházet ve škole. Výjimku samozřejmě tvoří absence, avšak neustále jsou a v dohledné době budou tito chlapci žáky oné školy a je zde možnost rozhovor provést

v následujícím termínu. Rozhovory s chlapci z kontrolní skupiny probíhaly též individuálně a trvaly také přibližně 25 minut.

3.7 Výsledky výzkumu

Data získaná pomocí logo-testu byla vyhodnocena podle manuálu a následně seřazena do tabulky pro snazší interpretaci dat. Rozhovory byly analyzovány kvalitativně s pomocí interpretace získaných dat.

Navrátil (2005) ve své knize popisuje výzkum, který provedl s dospívajícími. Tento výzkum mi pomohl při interpretaci dat, které jsem získala pomocí logo-testu ve svém výzkumu.

3.7.1 Míra noetického sebeporozumění u adolescentů z diagnostického ústavu v porovnání s kontrolní skupinou

Jak již bylo napsáno výše, logo-test se skládá ze tří částí a první z nich se zabývá mírou noetického sebeporozumění. Touto kapitolou tedy zodpovím první dílčí výzkumnou otázku: *„Jaká je míra noetického porozumění u adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu v porovnání s populací standardizované mládeže?“*

Následující dvě tabulky zobrazují rozložení odpovědí na otázky v první části logo-testu. V první tabulce můžeme vidět míru noetického sebeporozumění u výzkumné skupiny, tedy u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu. Druhá tabulka nám ukazuje míru noetického sebeporozumění u chlapců v kontrolní skupině.

Zapsáním odpovědí byl vyjádřen osobní vztah respondentů ke specifické životní náplni, které byly vyjádřeny v logo-testu pomocí devíti otázek. Tyto otázky Navrátil (2005) v tabulkách ke svému výzkumu explicitně pojmenoval. Ve svém vyhodnocení jsem tedy pro svá data použila tuto tabulku.

Tabulka č. 2: Míra noetického sebeporozumění u výzkumné skupiny

Pozitivní naplnění života	Ano		Bez odpovědi		Ne	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Život je fajn	14	70 %	4	20 %	2	10 %
Vlastní cíle	18	90 %	2	10 %	0	0 %
Rodina	12	60 %	6	30 %	2	10 %
Zaměstnání	10	50 %	8	40 %	2	10 %
Kamarádi	18	90 %	1	5 %	1	5 %
Koníčky	17	85 %	3	15 %	0	0 %
Prožívání krásného	13	65 %	6	30 %	1	5 %
Zvláštní úkol	9	45 %	9	45 %	2	10 %
Překonávání problémů	15	75 %	3	15 %	2	10 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 3: Míra noetického sebeporozumění u kontrolní skupiny

Pozitivní naplnění života	Ano		Bez odpovědi		Ne	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Život je fajn	17	85 %	2	10 %	1	5 %
Vlastní cíle	13	65 %	3	15 %	4	20 %
Rodina	14	70 %	2	10 %	4	20 %
Zaměstnání	7	35 %	4	20 %	9	45 %
Kamarádi	12	60 %	5	25 %	3	15 %
Koníčky	19	95 %	1	5 %	0	0 %
Prožívání krásného	17	85 %	0	0 %	3	15 %
Zvláštní úkol	9	45 %	8	40 %	3	15 %
Překonávání problémů	13	65 %	4	20 %	3	15 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak vyplývá z tabulky číslo 2 a 3, pozitivní sdílení jednotlivých náplní životního smyslu se pohybuje u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu v rozmezí 45 % (9 respondentů u vnímání zvláštního úkolu) až 90 % (18 respondentů u dosahování vlastních cílů a kamarádů). Nejasnou odpověď uvedlo maximálně 9 respondentů (tedy 45 %) a negativní postoj k životnímu naplnění vyjádřilo 1,3 respondenta (7 %). Zatímco u chlapců standardizované mládeže negativní postoj k životnímu naplnění vyjádřilo 3,3 respondentů (17 %). Tento negativní postoj se projevil v nejvyšší míře u povolání, na které se připravují. Rozmezí pozitivního naplnění životního smyslu u chlapců standardizované mládeže se pohybuje na hranici od 35 % (7 respondentů u povolání, na které se připravují) do 95 % (19 respondentů u koníčků). Nejasnou odpověď uvedlo maximálně 8 respondentů (tedy 40 %).

Z těchto výsledků první části logo-testu tedy můžeme vypožorovat, že hlavním naplněním smyslu života u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu jsou osoby, ke kterým mají určité závazky, jež jim působí radost (kategorie kamarádi) a představy, jakými by chtěli být a čeho by chtěli dosáhnout, které se snaží uskutečňovat. Zatímco nejnižší naplnění smyslu života u výzkumné skupiny je zastoupeno v kategorii vnímání zvláštního úkolu ve svém životě.

Naopak u chlapců z kontrolní skupiny jsou hlavním naplněním smyslu života jejich koníčky a zájmy, kterému se věnují ve svém volném čase a nejnižší naplnění smyslu života vnímají v povolání, na které se při svém studiu připravují.

Hodnota překonávání problémů je ve vyšší míře u respondentů z výzkumné skupiny, kde tuto hodnotu souhlasně označilo 15 respondentů (75 %) a negativně pouze 2 respondenti (10 %). Respondentů z kontrolní skupiny, kteří tuto hodnotu označili souhlasně bylo méně, konkrétně 13 (65 %) a negativně ji označili respondenti 3 (15 %).

Hodnota života samotného je důležitá pro 14 respondentů (70 %) výzkumné skupiny a nedůležitá pro 2 respondenty (10 %). Pro respondenty z kontrolní skupiny je hodnota života samotného důležitá pro 17 respondentů (85 %) a nedůležitá pro 1 respondenta (5 %). Respondenti odmítající život jako pozitivní hodnotu jsou nejvíce ohroženi existenciální frustrací.

V porovnání celkových výsledků je míra noetického sebeporozumění vyšší u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu než u chlapců standardizované mládeže.

3.7.2 Míra existenciální frustrace u adolescentů v diagnostickém ústavu v porovnání s kontrolní skupinou

Stávající míru existenciální frustrace měří druhá část logo-testu. Tato část odpovídá tedy na druhou dílčí výzkumnou otázku: „Jaká je míra existenciální frustrace u adolescentních chlapců umístěných v diagnostickém ústavu v porovnání s populací standardizované mládeže?“

Následující dvě tabulky zobrazují rozložení odpovědí na otázky ve druhé části logo-testu. V první tabulce můžeme vidět míru existenciální frustrace u výzkumné skupiny, tedy u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu. Druhá tabulka nám ukazuje míru existenciální frustrace u chlapců v kontrolní skupině.

I otázky ke druhé části logo-testu Navrátil (2005) v tabulkách ke svému výzkumu explicitně pojmenoval. Ve svém vyhodnocení jsem tedy pro svá data použila jeho tabulku. Otázka číslo 5 ve druhé části logo-testu je oproti zbylým šesti otázkám laděna pozitivně, Navrátil ji tedy při své interpretaci obrátil, aby dosáhl souhlasné orientace všech položek, to samé jsem s otázkou číslo 5 udělala i já.

Tabulka č. 4: Míra existenciální frustrace u výzkumné skupiny

Prožívané stavy	Velmi často		Občas		Nikdy	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Vše je zbytečné	3	15 %	16	80 %	1	5 %
Chci žít jinak než doposud	11	55 %	6	30 %	3	15 %
Přetvářka před sebou či druhými	2	10 %	11	55 %	7	35 %
Nechuť nad důsledky vlastního jednání	4	20 %	10	50 %	6	30 %
Naděje	2	10 %	10	50 %	8	40 %
Nezájem o dění kolem	6	30 %	10	50 %	4	20 %
Život nestojí za to, aby byl žit	5	25 %	4	20 %	11	55 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 5: Míra existenciální frustrace u kontrolní skupiny

Prožívané stavy	Velmi často		Občas		Nikdy	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Vše je zbytečné	3	15 %	12	60 %	5	25 %
Chci žít jinak než doposud	5	25 %	9	45 %	6	30 %
Přetvářka před sebou či druhými	5	25 %	5	25 %	10	50 %
Nechuť nad důsledky vlastního jednání	2	10 %	13	65 %	5	25 %
Naděje	3	15 %	12	60 %	5	25 %
Nezájem o dění kolem	2	10 %	11	55 %	7	35 %
Život nestojí za to, aby byl žit	0	0 %	7	35 %	13	65 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Opakované velmi časté negativní prožitky jsou nejvíce vypovídající hodnotou při posuzování existenciální frustrace. Nejčastějším problematickým prožívaným stavem u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu je touha žít život znovu a jinak. Tento stav se objevuje u 11 respondentů (55 %) výzkumné skupiny, zatímco u kontrolní skupiny se objevuje u 5 respondentů (25 %). U kontrolní skupiny je touha žít život znovu a jinak nejčastějším problematickým prožívaným stavem spolu s přetvářkou před sebou či druhými, kterou prožívá velmi často také 5 respondentů (25 %). Prožívaný stav přetvářky před sebou či ostatními z výzkumné skupiny zažívají velmi často pouze 2 respondenti (10 %).

Prožitek myšlenky, že život nestojí za to, aby byl žit se vyskytuje velmi často u 5 respondentů (25 %) výzkumné skupiny, a naopak nikdy tento prožitek nezažívá 11 respondentů (55 %) z této skupiny. V kontrolní skupině nikdy nezažívá tento prožitek 13 respondentů (65 %) a velmi často ho nezažívá žádný respondent (0 %) této skupiny.

V průměru zažívá velmi často prožitky negativních myšlenek 4,7 respondentů (24 %) z výzkumné skupiny a 2,9 respondentů (14 %) z kontrolní skupiny. V porovnání celkových výsledků je míra existenciální frustrace vyšší u chlapců umístěných v diagnostickém ústavu než u chlapců standardizované mládeže.

3.7.3 Hodnocení smysluplnosti vlastního života

Třetí část logo-testu, která je projektivní, nám dává odpověď na třetí dílčí výzkumnou otázku: „Jak hodnotí adolescentní chlapci umístění v diagnostickém ústavu smysluplnost vlastního života v porovnání s populací standardizované mládeže?“

Tato část logo-testu zachycuje respondentovo autentické prožívání smysluplnosti života. Abychom mohli logo-test správně vyhodnotit, je důležité rozlišovat osu úspěšnosti od osy naplnění smyslu. Autorka testu Lukasová navrhla způsob kvantifikace odpovědí, který je uveden v tabulce níže. (Navrátil, 2005)

Tabulka č. 6: Skórování kvalitativní části logotestu

Stupeň naplnění smyslu	Charakteristika
0 – vynikající naplnění smyslu	Text vykazuje, že jeho autor prožívá svůj život jako bohatě naplněný smyslem. Smysluplnost života se přitom může odvozovat jak od minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Smysluplnost není totožná s přítomností cíle a jeho dosažení. Rozhodujícím kritériem je hodnota, která činí jeho život „hodným žití“.
1 – dobré naplnění smyslu	Text vyjadřuje málo obsahu poskytujícího životní smysl, nebo vyjádřený smysl je omezen něčím záporným.
2 – průměrné naplnění smyslu	Text obsahuje ambivalentní vyjádření, která se vyvažují.
3 – chudé naplnění smyslu	Text obsahuje nespokojenost s vlastním životem.
4 – chybějící naplnění smyslu	Text vyjadřuje autorovo hodnocení vlastního života jako zcela bezsmyslného.

Zdroj: Navrátil, 2005; str. 200

Pokud je tato část testu nevyplněná, je to hodnoceno skórem 2 bodů, tedy střední hodnotou, jako neurčené naplnění smyslu.

Tabulka č. 7: Výsledky kvalitativní části logo-testu

Naplnění smyslu	Výzkumná skupina	Kontrolní skupina
Vynikající	1	7
Dobré	2	4
Průměrné	2	6
Chudé	4	2
Žádné	1	1
Nevyplněné	10	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Z důvodu, že velká část logo-testů výzkumné skupiny zůstala v této části nevyplněná je tato část nepoužitelná pro závěry porovnávající hodnocení smysluplnosti života adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu a adolescentů standardizované populace.

3.7.4 Celkové výsledky logo-testu

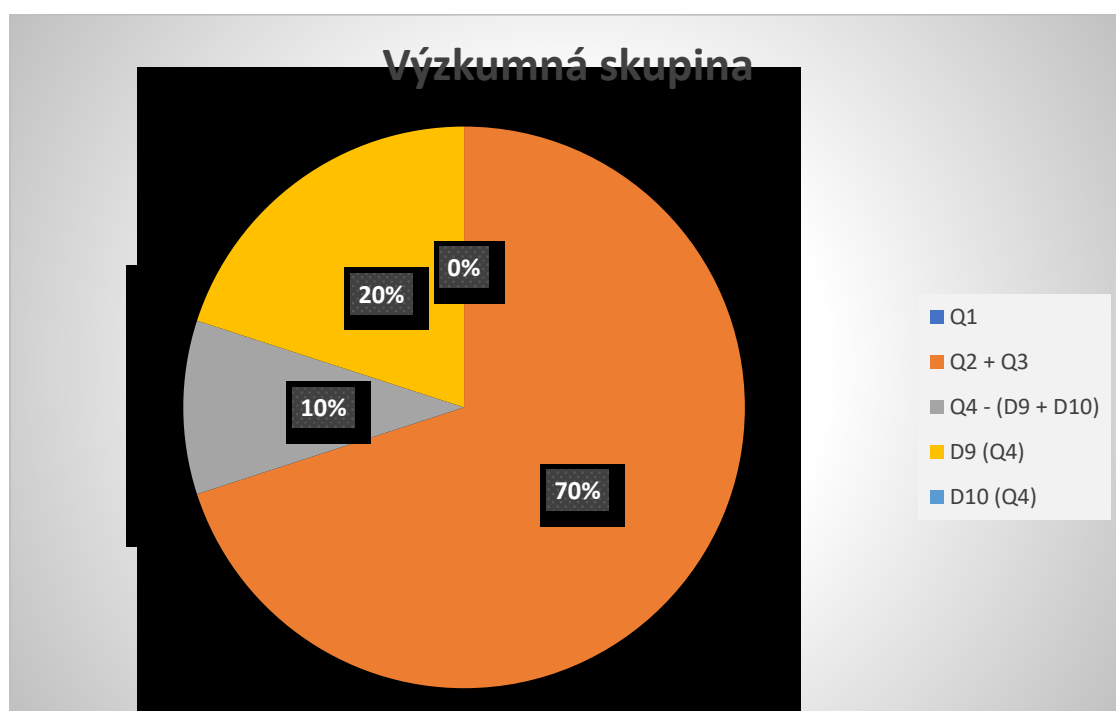
V předchozích kapitolách jsem popsala výsledky jednotlivých částí logo-testu, v této bych ráda představila celkové výsledky logo-testů. V tabulce níže nalezneme celkové hodnocení logo-testů, kde jsou respondenti umístění v některém z kvartilů, popř. decilů.

Tabulka č. 8: Celkové výsledky logo-testu

Percentily	Stručná charakteristika	Výzkumná skupina	Kontrolní skupina
Q1	Vynikající naplnění smyslu	0 (0 %)	5 (25 %)
Q2 + Q3	Průměrné naplnění smyslu	14 (70 %)	12 (60 %)
Q4 - (D9 + D10)	Zhoršené naplnění smyslu	2 (10 %)	0 (0 %)
D9 (Q4)	Špatné naplnění smyslu	4 (20 %)	3 (15 %)
D10 (Q4)	Velmi špatné naplnění smyslu	0 (0 %)	0 (0 %)

Zdroj: Vlastní výzkum

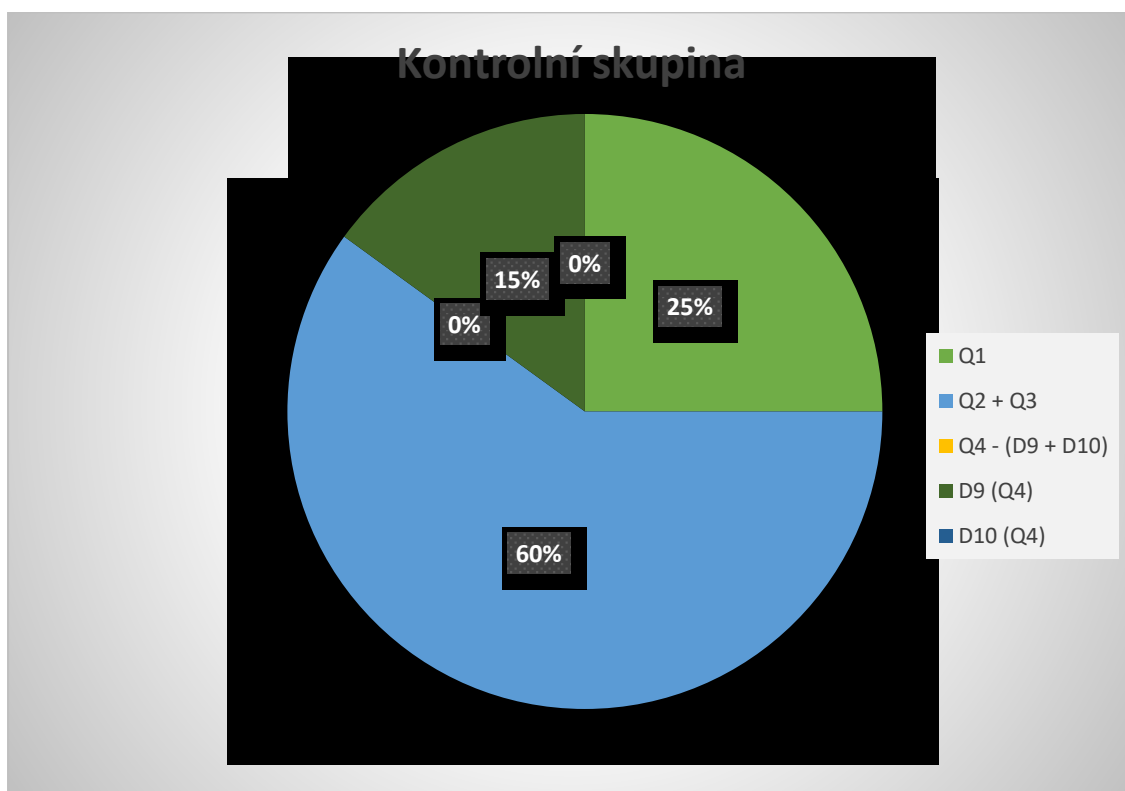
Graf 1 Rozložení naplnění smyslu výzkumné skupiny

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu číslo 1 nalezneme rozložení výzkumné skupiny v rámci percentilů. Vynikající naplnění smyslu (Q1) a velmi špatné naplnění smyslu (D10 (Q4)) se u respondentů výzkumné skupiny nevyskytuje, nemá tedy žádné zastoupení (0 %). Nejčastěji se respondenti této skupiny umístili ve druhém a třetím kvartilu (Q2 + Q3), což je průměrné naplnění smyslem. V této kategorii se nachází 14 respondentů (70 %). Ve čtvrtém kvartilu bez devátého a desátého decilu (Q4 – (D9 + D10)), který se vyznačuje zhoršeným naplněním smyslu se nacházejí 2 respondenti (10 %). V devátém decilu čtvrtého kvartilu (D9 (Q4)), který znamená špatné naplnění smyslu, se nacházejí 4 respondenti (20 %).

Graf 2 Rozložení naplnění smyslu kontrolní skupiny

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu číslo 2 nalezneme rozložení kontrolní skupiny v rámci percentilů. Zhoršené naplnění smyslu, které se nachází ve čtvrtém kvartilu bez devátého a desátého decilu (Q4 – (D9 + D10)) a velmi špatné naplnění smyslu v samotném desátém decilu čtvrtého kvartilu (D10 (Q4)) se u respondentů kontrolní skupiny nevyskytuje vůbec, nemá tedy žádné zastoupení (0 %). Nejčastěji se respondenti (12 respondentů (60 %)) této skupiny umístili ve druhém a třetím kvartilu (Q2 + Q3), což je průměrné naplnění smyslem. Pět respondentů (25 %) se umístilo v prvním kvartilu (Q1), který znamená vynikající naplnění smyslu. O něco méně respondentů se umístilo v devátém decilu čtvrtého kvartilu (D9 (Q4)), který znamená špatné naplnění smyslu. Konkrétně se zde umístili 3 respondenti (15 %).

3.7.5 Porovnání vnímání smysluplnosti života adolescentů v diagnostickém ústavu s kontrolní skupinou

Chlapců, kteří jsou umístěni v diagnostickém ústavu (14 respondentů), je v kategorii průměrného naplnění smyslem o dva více, než chlapců z kontrolní skupiny (12 respondentů). Také v kategorii špatného naplnění smyslu je více respondentů z výzkumné skupiny (4 respondenti), než z kontrolní skupiny (3 respondenti). Avšak v kategorii vynikajícího naplnění

smyslu je v kontrolní skupině více respondentů (5), ve výzkumné skupině v této kategorii není respondent žádný (0). Velmi špatné naplnění smyslu nevykazuje ani jedna ze skupin.

3.7.6 Oblasti životního usilování adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu

Oblasti životního usilování, jež naplňují život smyslem, jsem zkoumala u adolescentů umístěných v diagnostickém ústavu pomocí výše zmíněného rozhovoru. Otázky v rozhovoru byly tvořeny tak, aby pasovaly na každou oblast životního usilování, které poskytuje člověku smysluplnou životní náplň.

První oblastí je vlastní blaho (majetek, příjemný život), zde nejčastěji respondenti odpovídali, že jsou peníze důležité pro zajištění základních potřeb, ale rozhodně není život k ničemu, když si člověk nemůže koupit vše, co se mu líbí. Dále uváděli, že život bez peněz je těžší, ale vždycky se to dá nějak zvládnout, člověk se musí jen umět uskromnit. Pouze jeden respondent odpověděl, že život bez peněz na věci, které se mu líbí, je k ničemu. Nejčastěji respondenti své peníze investují do školních pomůcek, cigaret a jiných drog, oblečení, posílají je svým blízkým anebo si je šetří na horší časy.

Druhou oblastí je seberealizace, na kterou jsem se ptala otázkou, jestli je respondent spokojený s tím, jaký je a jaký žije život. Osm respondentů z deseti odpovědělo, že spokojena není. Nejčastějším důvodem nespokojenosti byly problémy s vlastním chováním, opuštěností a problémy v rodině a ve škole. Tito respondenti vyjádřili touhu po změně jejich současné situace. Dva respondenti, kteří uvedli, že jsou spokojeni s tím, jací jsou a jaký žijí život, uvedli jako důvod této spokojenosti to, že jsou pryč od toho špatného, co se dělo u nich doma.

Třetí oblastí je rodina, zde respondenti uvedli, že rodina je pro ně velmi důležitá, avšak toto tvrzení většinou směřovali do budoucnosti, tedy do budoucí rodiny, kterou by chtěli založit, starat se o ni a učinit ji šťastnou, ne jako byla ta jejich původní rodina. Původní rodinu, na rozdíl od té budoucí, považují za nedůležitou 4 respondenti z 10.

Čtvrtá oblast týkající se vzdělání a zaměstnání není pro respondenty příliš důležitou oblastí. Pouze 1 z 10 respondentů neměl a nemá problém s chováním a známkami. Dva z respondentů školu právě ukončili a neví, co by chtěli dál dělat. Škola baví pouze 3 respondenty, avšak to co studují by chtěli v budoucnu vykonávat 6 respondentů.

Pátá oblast, v tomto výzkumu zaměřená zejména na kontakt s kamarády, je důležitá pro 7 z 10 respondentů.

Šestou oblast, oblast zájmů, jsem zjišťovala pomocí otázky, jak respondenti tráví svůj volný čas. Respondenti odpověděli, že svůj volný čas nejvíce tráví s kamarády venku, sportem či poslechem hudby. Pouze jeden z nich uvedl, že svůj volný čas tráví na brigádě, aby si přilepšil. Také pouze jeden z respondentů uvedl, že svůj volný čas tráví jen na telefonu, zejména na sociálních sítích.

V sedmé oblasti, která se zaměřuje na prožitky, uvedlo 7 respondentů z 10, že pro ně nejsou zajímavé akční sporty spojené s adrenalinem, avšak do různých dobrodružství se pouští rádi (9 z 10 respondentů). Charaktery dobrodružství, která respondenti uváděli, byly zejména poznávání nových míst, výlety, sportovní aktivity a pobyty v rámci ústavního zařízení.

Osmá oblast služby přesvědčení je zaměřená na víru (náboženství) a dobrovolnou prospěšnou činnost. Pouze jeden z respondentů odpověděl, že je pro něj důležitá náboženská víra, konkrétně náboženství, které si respondent sám vymyslel („mám svoje náboženství, kdy vyznávám přírodu“). K dobrovolnictví v organizaci prospěšné pro okolí se pozitivně vyjádřilo 5 respondentů, zejména v oblasti životního prostředí, pomoci chudým, závislým na drogách, či lidem s onkologickým onemocněním. Jeden z respondentů uvedl, že neví a že o tom možná bude uvažovat v budoucnosti. Zbylí 4 respondenti tuto možnost kategoricky odmítli.

Poslední oblastí životního usilování dle Lukasové jsou vitální potřeby jako je zdraví. Zde pouze 2 respondenti uvádějí, že je to nezajímá. Zbýlých osm se o zdravý životní styl v menší či větší míře zajímá, ačkoli si uvědomují své nedostatky, zejména to, že většina z respondentů jsou kuřáci. Dále uvádějí, že je pro ně důležitá i ekologie a čisté prostředí okolo nich.

V rozhovoru jsem také zjišťovala, jak si respondenti představují svou budoucnost a co je pro ně smysl života. Všichni respondenti uvedli, že by chtěli mít nějakou dobrou práci a založit vlastní rodinu. To, co vnímají jako smysl života uvedli respondenti zejména to, že smyslem života je být šťastný, spokojený, dělat to, co je baví, mít pro co žít. Jen jeden respondent zde odpověděl, že smyslem života pro něj není nic.

3.7.7 Oblasti životního usilování adolescentů z kontrolní skupiny

Také oblasti životního usilování, jež naplňují život smyslem adolescentům standardizované populace, jsem zkoumala pomocí výše zmíněného rozhovoru. Otázky v rozhovoru byly tvořeny tak, aby pasovaly na každou oblast životního usilování, které poskytuje člověku smysluplnou životní náplň.

První oblastí je vlastní blaho (majetek, příjemný život), zde všichni respondenti odpověděli, že peníze jsou pro ně důležité. K tomu, jestli je život k ničemu, když si člověk nemůže koupit to, co se mu líbí odpovědělo 6 respondentů z 10, že bez peněz to je těžší, ale nejsou všechno. Tři respondenti odpověděli, že život bez toho, aniž by si mohli koupit všechno, co chtějí, je k ničemu. Jeden respondent odpověděl, že když má člověk víc peněz, je šťastnější, ale měl by si k těm penězům přijít poctivě a postupně. Nejvíce respondenti z kontrolní skupiny investují své peníze do počítačových her, svých koníčků, motorek, elektroniky, sportovních potřeb, knih a do své partnerky.

Druhou oblastí je seberealizace, na kterou jsem se ptala otázkou, jestli je respondent spokojený s tím, jaký je a jaký žije život. Na tuto otázku odpověděli jen 3 respondenti z 10, že spokojení nejsou a že by chtěli, aby byly některé věci v životě i oni sami lepší. Změnu by si přáli hlavně v oblasti studia a finančních poměrů. Zbylí respondenti jsou se sebou a svým životem naprosto spokojeni.

Třetí oblastí je rodina, zde všichni respondenti uvedli, že je pro ně rodina důležitá. Dva z nich uvedli, že ne vždy je to v rodině harmonické, ale je důležité to řešit a překonat.

Čtvrtá oblast se týká vzdělání a zaměstnání. Zde jen 2 respondenti z 10 uvedli, že je škola nebaví. To, co studují by chtěla v budoucnu dělat polovina respondentů. Na otázku, jestli měli nebo mají nějaké problémy ve škole, odpověděli všichni respondenti, že s chováním problémy nemají, 2 respondenti dále uvedli, že s prospěchem menší problémy mají, protože se moc neučí. Jeden z respondentů uvedl, že se dříve setkal ve škole s šikanou, která skončila nástupem na SŠ.

Pátá oblast, v tomto výzkumu je zaměřená zejména na kontakt s kamarády. Přátelství a blízké kontakty jsou důležité pro 8 z 10 respondentů.

Šestou oblastí je oblast zájmů, tuto oblast jsem zjišťovala pomocí otázky, jak respondenti tráví svůj volný čas. Zde byly odpovědi velmi podobné. Respondenti z kontrolní skupiny nejvíce tráví svůj volný čas hraním her na počítači, sledováním filmů, venku s kamarády či přítelkyní. Jeden z respondentů uvedl, že svůj volný čas tráví čtením knih a sebevzděláváním.

V sedmé oblasti, která se zaměřuje na prožitky, uvedli 3 respondenti, že je lákají dobrodružství, konkrétně v podobě výletů a poznávání nových míst. Zbylých 7 respondentů žádná dobrodružství nelákají. Sporty spojené s adrenalinem jsou zajímavé pro 6 respondentů, pro 1 jsou zajímavé pouze, když není účastníkem a jen je sleduje.

Osmá oblast je oblastí služby přesvědčení a je zaměřená na víru (náboženství) a dobrovolnou prospěšnou činnost. Žádný z respondentů nevěří v nějaké náboženství. Pomáhat druhým, pomocí prospěšných aktivit by chtěli 3 respondenti, 1 z nich dokonce dobrovolníkem je. Zbylých 7 respondentů možnost dobrovolnictví zamítlo.

Poslední oblastí životního usilování jsou vitální potřeby jako je zdraví. V této oblasti se snaží žít relativně zdravě a jednat ekologicky, zejména tříděním odpadu, 7 respondentů z 10.

V rozhovoru jsem také zjišťovala, jak si respondenti představují svou budoucnost a co je pro ně smysl života. Respondenti z kontrolní skupiny na tuto otázku odpovídali pozitivně zejména v pracovní oblasti, kdy se zmínili, že by chtěli mít nějakou dobrou práci. Jeden z respondentů projevil obavy z budoucnosti, z důvodu příliš rychlého vývoje technologií. Další z respondentů nad svou budoucností zatím moc nepřemýšlel. Tři z respondentů by chtěli mít jednu rodinu, dva z nich dokonce uvedli i počet dětí, který by chtěli. To, co vnímají jako smysl života uvedli respondenti zejména to, že smyslem života je pro ně důvod žít, nechat tu po sobě něco, nebýt zde zbytečně, mít zabezpečenou rodinu, dělat práci, která naplňuje a dívat se na své děti, které jsou šťastné.

3.7.8 Porovnání životních hodnot naplňujících smysl života adolescentů výzkumné a kontrolní skupiny

Jak jsem již výše zmínila, adolescenti z výzkumné i kontrolní skupiny měli v závěrečné části rozhovoru za úkol seřadit vypsané životní hodnoty od té, která je pro ně nejvíce důležitá po tu, která je pro ně nejméně důležitá. Z těchto hodnot jsem vytvořila dvě kategorie, do první z nich jsem vypsala první tři nejdůležitější životní hodnoty každého respondenta a do druhé z nich jsem vypsala poslední tři nejméně důležité hodnoty každého respondenta z obou zkoumaných skupin. Tyto dvě kategorie můžeme vidět v následujících tabulkách.

Tabulka č. 9: Nejvíce důležité životní hodnoty

Životní hodnoty	Výzkumná skupina	Kontrolní skupina
Zdraví	6	5
Mír	2	3
Láska	3	3
Životní partner	4	2
Životní prostředí	1	0
Přátelství	2	3
Rodina a děti	5	4
Svoboda	3	0
Demokracie	0	3
Peníze a majetek	2	0
Úspěšnost v tom, co dělám	0	2
Vzdělání	2	5
Užitečnost druhým lidem, pomoc	0	0
Zájmy a koníčky	0	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 9 nám ukazuje, které životní hodnoty jsou nejvíce důležité pro chlapce umístěné v diagnostickém ústavu a které jsou nejvíce důležité pro chlapce standardizované populace. Z tabulky vyplývá, že nejdůležitější životní hodnotou chlapců z výzkumné skupiny je zdraví, tuto hodnotu těsně následuje hodnota rodiny s dětmi a životní partner. U kontrolní skupiny je nejdůležitější hodnotou také zdraví a na stejné úrovni četnosti důležitosti nacházíme

i vzdělání. Největší rozdíl můžeme pozorovat u hodnoty svobody, která je pro chlapce umístěné v diagnostickém ústavu důležitější než u kontrolní skupiny. Rozdíly pozorujeme také u hodnoty demokracie, kterou nikdo z chlapců výzkumné skupiny nezařadil mezi hodnoty pro něj nejdůležitější, a naopak chlapci z kontrolní skupiny tuto hodnotu považují za důležitou. Poslední větší pozorovatelný rozdíl ve vnímání důležitosti životních hodnot je v hodnotě vzdělání, která je pro kontrolní skupinu důležitější než pro výzkumnou skupinu.

Tabulka č. 10: Nejméně důležité životní hodnoty

Životní hodnoty	Výzkumná skupina	Kontrolní skupina
Zdraví	0	0
Mír	0	0
Láska	0	0
Životní partner	2	1
Životní prostředí	2	2
Přátelství	1	2
Rodina a děti	2	3
Svoboda	0	0
Demokracie	5	1
Peníze a majetek	5	7
Úspěšnost v tom, co dělám	4	4
Vzdělání	1	1
Pomoc, užitečnost druhým lidem	7	6
Zájmy a koníčky	1	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 10 nám ukazuje, které životní hodnoty jsou nejméně důležité pro chlapce umístěné v diagnostickém ústavu a které jsou nejméně důležité pro chlapce standardizované populace. Životní hodnotu pomoci, užitečnosti druhým lidem, považují obě skupiny za jednu z nejméně důležitých hodnot ve svém životě. Další nejméně důležitou životní hodnotou pro chlapce z výzkumné skupiny, je spolu s hodnotou peněz a majetku, hodnota demokracie. Hodnota demokracie je také hodnota, ve které je největší rozdíl mezi výzkumnou skupinou, ve které je pro 5 respondentů nejméně důležitá a kontrolní skupinou, ve které tuto hodnotu nepovažuje za důležitou jen 1 z respondentů. V tabulce můžeme vidět, rozdíl ve vnímání

důležitosti hodnoty peněz a majetku, která je pro respondenty z kontrolní skupiny méně důležitá než pro respondenty z výzkumné skupiny. Naopak životní hodnoty jako je zdraví, mír láska a svoboda neoznačil žádný z respondentů obou skupin za nejméně důležitou.

3.7.9 Shrnutí výsledků

Nejvíce chlapců z diagnostického ústavu, konkrétně 14, se při naplňování životního smyslu umístilo v průměrných hodnotách. Také nejvíce chlapců z kontrolní skupiny, konkrétně 12, se při naplňování životního smyslu umístilo v průměrných hodnotách. Žádný z chlapců umístěných v diagnostickém ústavu, podle výsledků logo-testu, nemá vynikající naplnění životního smyslu, na rozdíl od kontrolní skupiny, kde má vynikající naplnění životního smyslu 5 chlapců. Zhoršené a špatné naplnění životního smyslu má 6 chlapců umístěných v diagnostickém ústavu, z kontrolní skupiny jich je o polovinu méně, tedy 3 chlapci. Velmi špatné naplnění smyslu nemá ani jeden chlapec z obou skupin.

Peníze a majetek je důležitější pro respondenty z kontrolní skupiny. Pro tři chlapce z této skupiny by byl život bez peněz na to, co se jim líbí naprosto zbytečný. Chlapci umístění v diagnostickém ústavu považují peníze a majetek také za důležitý, avšak pro zajištění základních životních potřeb.

Osm chlapců umístěných v diagnostickém ústavu není spokojena s tím, jací jsou a jaký žijí život z deseti odpovědělo, že spokojena není. Nejčastějším důvodem nespokojenosti byly problémy s vlastním chováním, opuštěností a problémy v rodině a ve škole. Dva chlapci, kteří uvedli, že jsou spokojeni s tím, jací jsou a jaký žijí život, jsou spokojeni, protože jsou pryč od toho špatného, co se dělo u nich doma. Naopak skoro všichni chlapci z kontrolní skupiny jsou se sebou a svým životem naprosto spokojeni.

Rodina je důležitá pro chlapce z obou skupin. Rozdíl zde byl především v tom, že chlapci z diagnostického ústavu směřovali důležitost k budoucí rodině, kterou by chtěli založit, nikoli k té původní.

Vzdělání a zaměstnání není pro chlapce umístěné v diagnostickém ústavu příliš důležité, na rozdíl od chlapců z kontrolní skupiny, kteří to za pro ně důležité považují.

Přátelství a blízkost nějakého člověka je velmi důležitá pro chlapce z obou skupin.

Chlapci umístění v diagnostickém ústavu tráví nejvíce svého volného času s kamarády venku, sportem či poslechem hudby, také tím, že si přivydělávají brigádou. Jen jeden z nich tráví většinu svého volného času na telefonu. Naopak chlapci z kontrolní skupiny tráví o mnoho

více času na počítači, hraním her a sledováním filmů, avšak i tito chlapci tráví svůj volný čas venku s kamarády.

V sedmé oblasti, která se zaměřuje na prožitky, uvedlo 7 respondentů z 10, že pro ně nejsou zajímavé akční sporty spojené s adrenalinem, avšak do různých dobrodružství se pouští rádi (9 z 10 respondentů). Charaktery dobrodružství, která respondenti uváděli, byly zejména poznávání nových míst, výlety, sportovní aktivity a pobyty v rámci ústavního zařízení.

V sedmé oblasti, která se zaměřuje na prožitky, uvedli 3 respondenti, že je lákají dobrodružství, konkrétně v podobě výletů a poznávání nových míst. Zbýlých 7 respondentů žádná dobrodružství nelákají. Sporty spojené s adrenalinem jsou zajímavé pro 6 respondentů, pro 1 jsou zajímavé pouze, když není účastníkem a jen je sleduje.

Dále mají chlapci z diagnostického ústavu (7 z 10) o dost více rádi dobrodružství než chlapci z kontrolní skupiny (3 z 10). Jejich nejčastějšími dobrodružstvími je poznávání nových míst, výlety a různé sportovní aktivity.

Náboženská víra není důležitá pro chlapce z obou skupin. Pomáhat druhým a být druhým by chtělo více chlapců z diagnostického ústavu než chlapců standardizované populace.

Zdravý životní styl a ekologie zajímá více chlapce umístěné v diagnostickém ústavu, avšak ne vždy to je pro ně jednoduché a jsou si vědomi svých nedostatků v této oblasti. Také většina chlapců z kontrolní skupiny se snaží žít relativně zdravě a jednat ekologicky, zejména tříděním odpadu.

Svou budoucnost si chlapci z diagnostického ústavu představují zejména tak, že budou mít nějakou práci, ale neví jakou, a co by vůbec chtěli dělat. Dále všichni chlapci plánují mít v budoucnosti rodinu, což je rozdíl, oproti chlapcům z kontrolní skupiny, kde nad budoucí rodinou přemýšleli jen tři respondenti. Chlapci z kontrolní skupiny vidí svou budoucnost zejména v pracovní oblasti.

Chlapci z diagnostického ústavu životní smysl vnímají především tak, že je důležité být šťastný, spokojený a dělat to, co je baví, jednoduše mít pro co žít. Chlapci z kontrolní skupiny vnímají smysl života obdobně, tedy jako důvod žít, nechat tu po sobě něco, nebýt zde zbytečně, mít zabezpečenou rodinu a dělat práci, která naplňuje.

4 Závěr

Ze všech výše uvedených výsledků vyplývá, že adolescenti umístění v diagnostickém ústavu jsou více ohroženi existenciální frustrací než chlapci standardizované populace. Domnívám se tedy, že logoterapie a existenciální analýza je vhodným modelem pro sociální práci s adolescenty umístěnými v ústavní výchově.

Znalost této problematiky vnímání smysluplnosti života by mohla sociální práci s adolescenty posouvat k účinnějšímu způsobu práce s touto cílovou skupinou. Jelikož nedostatečná podpora v nalezení smysluplnosti života ze strany sociálních pracovníků a pracovníků v pomáhajících profesích může vést k nedostatečnému využití potenciálu poskytovaných sociálních služeb, a naopak poskytnutí podpory při hledání a nelezení smyslu života klientů může vést k rozvoji a dlouhodobému zlepšení jejich nepříznivé sociální situace.

Ačkoli výzkum splňuje podmínky kvalitativního výzkumu, slabou stránkou by zde mohl být malý vzorek respondentů pro zobecnění této problematiky. Avšak i přes nízký počet respondentů bych chtěla pomocí této práce upozornit na důležitost podpory smyslu života v sociální práci s adolescenty umístěnými v ústavní výchově.

5 Seznam použité literatury

ADLER, Alfred, 1995. *Smysl života*. Praha: Práh. ISBN 80-858009-34-6.

BALCAR, Karel, 1997. *Psychoterapie u dětí a dospívajících*. In ŘÍČAN, Pavel, Krejčířová, Dana, et al. 1997. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing. In NAVRÁTIL, Pavel, 2005. *Dospívání jako cesta ke smyslu: Východiska pomoci při hledání osobní identity v dospívání*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-2-7.

BURR, Vivien, 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge. In MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

Dius.cz [online], [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://dius.cz/o-nas/>

DRBOHLAV, Andrej, 2005. *Etopedie I: trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Hradec Králové: Gaudeamus. Edice speciální pedagogiky (Gaudeamus). ISBN 80-704-1163-5.

ERIKSON, Erik H., 1996. *Osm věků člověka*. Praha: Propsy.

FIRSTOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-521-0.

FRANKL, Viktor Emil, 1996. *Lékařská péče o duši: Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta. ISBN 80-853-1950-0.

FRANKL, Viktor Emil a LUKAS, Elisabeth S., 1997. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii s příspěvkem Elisabeth S. Lukasové*. 2. čes. vyd. Brno: Cesta, 212 s. ISBN 80-853-1963-2.

FRANKL, Viktor Emil, 1999. *Teorie a terapie neuróz*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-779-6.

FRANKL, Viktor Emil, 1999. *Teorie a terapie neuróz*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-779-6. In MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

FRANKL, Viktor Emil, 2006. *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-719-2866-6.

HALAMA, P, 2000. Teoretické a metodologické přístupy k problematice zmyslu života. Československá psychologie, ročník 44, číslo 3., s. 216-236. In TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. Praha: Triton, 2007, 303 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7254-915-3.

JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA, 1998. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy: [učební text pro posluchače filozofické fakulty Univerzity Karlovy]*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4555-8.

KOSOVÁ, Martina, 2014. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada, 208 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4346-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2004. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 80-717-8835-X.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2006. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 80-247-1370-5.

KURZ, W. *Das Verhältnis von Logotherapie und Entwicklungspsychologie: Grundelge Aspekte und spezielle Erläuterung im Blick auf die Adoleszenz*. In KURZ, W. and SEDLAK, F. (eds.). *Kompendium der Logotherapie und Existenz* In NAVRÁTIL, Pavel, 2005. *Dospívání jako cesta ke smyslu: Východiska pomoci při hledání osobní identity v dospívání*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-2-7.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

LUKAS, Elisabeth S., 1991. *Auch Dein Leben hat Sinn*. Freiburg: Herder. 4. ed. In NAVRÁTIL, Pavel, 2005. *Dospívání jako cesta ke smyslu: Východiska pomoci při hledání osobní identity v dospívání*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-2-7.

LUKAS, Elisabeth S., 1997. *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál, 207 s. Studium. ISBN 80-717-8180-0.

LUKAS, Elisabeth S., 1998. *I tvoje utrpení má smysl: Logoterapeutická útěcha v krizi*. Brno: Cesta, ISBN 80-853-1979-9.

LUKASOVÁ, Elisabeth S. a Karel BALCAR, 1992. *Logo-test: Zkouška k měření "prožívané smysluplnosti" a "existenciální frustrace"*. Chrudim: Nakladatelství MACH.

- MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- MATĚJČEK, Z., 1993. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-78-X.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MICHALČÁKOVÁ, Radka, 2007. *Strachy v období rané adolescence*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-15-2.
- MIOVSKÝ, Michal, ADÁMKOVÁ, Tereza, ČECH, Tomáš, et al., 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
- NAVRÁTIL, Pavel, 2005. *Dospívání jako cesta ke smyslu: Východiska pomoci při hledání osobní identity v dospívání*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-2-7.
- PATRICK, R. B. a GIBBS, J. C., 2012. *Introductory discipline, parental expression of disappointed expectations, and moral identity in adolescence*. *J. Youth Adolesc.*, 41(8), 973-983. In THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- PLHÁKOVÁ, Alena, 2006. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X.
- Rejstřík škol a školských zařízení MŠMT ČR* [online], [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://profa.uiv.cz/rejskol/>
- ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-736-7124-7.
- STEINBERG, Laurence, et al., 2006. *The study of developmental psychopathology in adolescence: Integrating affective neuroscience with the study of context*. In CICCHETTI, D., COHEN, D. J. (Eds.). *Developmental psychopathology: Developmental neuroscience* (720-741).

Vol. 2. New York: John Wiley&Sons. In THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

TAVEL, Peter. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. Praha: Triton, 2007, 303 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7254-915-3.

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.

Zákon číslo 109/2002 sb., *O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*. [online], [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/38848_1_1/

6 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Hodnoty skóru logo-testu

Tabulka č. 2: Míra noetického sebeporozumění u výzkumné skupiny

Tabulka č. 3: Míra noetického sebeporozumění u kontrolní skupiny

Tabulka č. 4: Míra existenciální frustrace u výzkumné skupiny

Tabulka č. 5: Míra existenciální frustrace u kontrolní skupiny

Tabulka č. 6: Skórování kvalitativní části logotestu

Tabulka č. 7: Výsledky kvalitativní části logo-testu

Tabulka č. 8: Celkové výsledky logo-testu

Tabulka č. 9: Nejvíce důležité životní hodnoty

Tabulka č. 10: Nejméně důležité životní hodnoty

Graf č. 1 Rozložení naplnění smyslu výzkumné skupiny

Graf č. 2 Rozložení naplnění smyslu kontrolní skupiny

7 Přílohy

7.1 Příloha č. 1 – Logo-test

Jméno:

Věk:

- I) Přečti si následující výroky. Jsou-li mezi nimi takové, které se k Tobě osobně tak hodí, jako by pocházely přímo od Tebe, prosím, připiš k nim „ANO“. Jsou-li mezi nimi takové, které zcela odporují Tvému názoru prosím, připiš k nim „NE“. Pokud pro Tebe bude rozhodnutí mezi „ANO“ a „NE“ obtížné, můžeš nechat prázdné okénko.
- 1) Příjemný a klidný život bez velkých problémů a s dostatečným finančním zabezpečením pokládám za velice dobrou věc.
 - 2) Mám své představy, jaký bych chtěl být a čeho bych chtěl dosáhnout, a tyto představy se podle možností snažím uskutečňovat.
 - 3) Cítím se velmi dobře doma v kruhu rodiny a rád bych přispěl k vytvoření takového domova i svým dětem.
 - 4) V povolání, pro které se připravuji, vidím své pravé uplatnění.
 - 5) Mám k jednomu člověku nebo k více lidem závazky či vztahy, jejichž naplňování mi působí radost.
 - 6) Mimo své studium nebo zaměstnání mám ještě nějaký další zájem (třeba oddechový), ve kterém bych se mohl něco přiučit a kterému se věnuji, když mám volný čas.
 - 7) Některé zážitky (třeba poznávání něčeho nového, prožívání umění, vnímání přírody apod.) mi přinášejí radost a nerad bych o ně přišel.
 - 8) Věřím, že mám v životě nějaký svůj úkol (ať v oblasti mravní, společenské, ve službě pokroku apod.) a snažím se jej plnit.

- 9) Mám život plný nouze, jinou vážnou starostí nebo nemocí, i přes to všemožně usiluji o to, abych tyto těžkosti překonal a dosáhl zlepšení.

II) Prosím, udělej křížek do okénka k té odpovědi, která nejlépe vystihuje, jak často jsi dosud prožíval následující zážitky. Snaž se být upřímný.

- 1) Bezmocný vztek, že všechno, co jsem dosud udělal, bylo zbytečné.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 2) Přání, být ještě jednou dítětem a moci začít život znovu od začátku.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 3) Poznání, že se snažím před sebou samým nebo před jinými lidmi ukazovat svůj život lepší či plnější, než doopravdy je.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 4) Nechuť zatěžovat se hlubokými a nepříjemnými myšlenkami o tom, co činím a co tím způsobuji.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 5) Naději, že i když mě třeba potká neštěstí nebo se mi něco nepovede, tak z toho mohu nakonec učinit prospěšnou věc, když pro to nasadím všechny své síly.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 6) Neklid, který mě zbavuje rozumného pohledu na věc a trápí mě tak, že ztrácí zájem o to, co se děje.

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

- 7) Myšlenku, že bych si jednou před smrtí musel říct: „Nestálo za to žít.“

Velmi často ☐

Občas ☐

nikdy ☐

III)

1) Popíši Ti tři případy:

- a) Jeden muž se nemohl ve svém životě věnovat tomu, co si vždy přál uskutečnit. Místo toho si však během doby vytvořil dobrou příležitost k jiné prospěšné činnosti a plně se jí věnoval s takovým zaujetím, že v ní dosáhl mnoha úspěchů a velmi dobrých vyhlídek do budoucna.
- b) Jeden muž se ve svém životě stále a plně věnoval pouze tomu, co si vytkl za svůj životní cíl. Vůbec se mu to nedaří, avšak neustále se snaží svůj záměr uskutečnit, i když se kvůli tomu musel mnohého v životě vzdát a nic dobrého tím nedosáhl.
- c) Jeden muž se nemohl ve svém životě věnovat tomu, co si vždy přál uskutečnit. Učinil, proto kompromis mezi svými vlastními cíli a okolnostmi, které mu zabránily jich dosáhnout. Povinnosti, které na něj připadly, plní ukázněně, i když bez zvláštní radosti. Mezitím však, když to zrovna je možné, věnuje se svým osobním zájmům.

2) Prosím, odpověz k popsaným případům (vepiš do okénka písmenko případu):

Který z těchto mužů je nejšťastnější?

Který z těchto mužů nejvíce trpí?

3) Prosím, napiš nyní několika větami Tvůj vlastní příběh tak, že vzájemně porovnáš, co jsi v životě chtěl a o čem ses snažil, co z toho jsi docílil a jak toto vše nyní pro sebe hodnotíš:

7.2 Příloha č. 2 – Vyhodnocení logo-testu

Vyhodnocení Logo-testu (Balcar, 1992, upraveno)

I. část logotestu

Ano = 0

Ne = 2

Nerozhodné = 1

II. část logotestu

Velmi často = 2

Občas = 1

Nikdy = 0

Hodnocení pro otázku č. 5. Velmi často = 0, Občas = 1, Nikdy = 2

III. část logotestu

Nejšťastnější muž

A) = 0

B) = 2

C) = 1

Muž, který nejvíce trpí

A) = 2

B) = 0

C) = 1

A) Naplnění smyslu

Vynikající = 0

Dobré = 1

Průměrné, nevyjádřené = 2

Chudé = 3

Chybějící = 4

B) Smysluplný postoj k vlastnímu strádání, k vlastnímu úspěchu

Vyjádřen = 0

Nevyjádřen = 1

7.3 Příloha č. 3 – Rozhovor

1. Do čeho investuješ nejvíce svých finančních prostředků?
2. Máš pocit, že peníze jsou pro život důležité?
3. Myslíš si, že bez peněz je život k ničemu, protože si člověk nemůže koupit to, co se mu líbí?
4. Jsi spokojený s tím, jaký jsi a jaký žiješ život?
5. Považuješ rodinu (ať již současnou, nebo tu, kterou jednou budeš mít) a harmonické vztahy v ní za základ ve svém životě?
6. Pokud chodíš do školy, baví tě?
7. Měl jsi nebo máš nějaké problémy ve škole?
8. Chtěl bys v budoucnosti dělat to, co studuješ?
9. Je pro tebe důležitý kontakt s kamarády?
10. Jak trávíš svůj volný čas?
11. Jsou pro tebe zajímavé sporty spojené s adrenalinem?
12. Máš ve svém životě často chuť pouštět se do různých dobrodružství? Jakých například?
13. Je pro tebe důležitá náboženská víra či nějaký jiný myšlenkový proud?
14. Chtěl bys být nebo jsi dobrovolník v nějaké organizaci, která je prospěšná pro okolí?
15. Jsou pro tebe otázky zdravého životního stylu a ekologie důležité?
16. Jak si představuješ svůj život v budoucnosti? Čím bys chtěl v budoucnosti být?
17. Co je pro tebe smysl života?

Prosím seřaď níže vypsané hodnoty od těch pro tebe nejdůležitějších, po ty nejméně důležité

Zdraví

Mír

Láska

Životní partner

Životní prostředí

Přátelství

Rodina a děti

Svoboda

Demokracie

Peníze a majetek

Úspěšnost v tom, co dělám

Vzdělání

Užitečnost druhým lidem

Zájmy a koníčky